

Cyprus en het Frankrijk Probleem

De Franse Positie Aangaande Toetreding van Cyprus
tot de Europese Unie als een Verdeeld Eiland
(1995-2002)

Bachelorscriptie

Auteur: Richard Slokker

Studentnr: 3293130

E-mail: r.p.slokker@students.uu.nl

Inleverdatum: 23-06-2011

Begeleider: dr. M.L.L. Segers

In het kader van: Onderzoeksseminar III: Europa en de Wereld. Het ontstaan van de
expansie van Europese Integratie

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
1. Achtergrond: de betrokkenheid van Griekenland en Turkije bij Cyprus.....	8
Enosis.....	8
“Onafhankelijk”.....	10
Taksim.....	12
2. De Weg Naar Helsinki.....	14
Het was 6 maart 1995.....	14
Imia/Kardak.....	19
De Cypriotische Raket Crisis.....	19
De Opening van de Toetredingsonderhandelingen.....	20
Nieuwe Betrokkenheid van de Verenigde Naties.....	22
3. De Helsinki Top.....	25
De Kwestie Cyprus aan het Begin van de Top.....	25
Hoe Frankrijk Helsinki zag.....	28
4. Na Helsinki.....	30
Frankrijk Kijkt naar Cyprus.....	30
Het Oordeel van de Verenigde Naties.....	34
De beslissing in Kopenhagen 2002.....	35
Conclusie.....	38
Epiloog.....	40
Bibliografie.....	42
Bronnen.....	42
Literatuur.....	46

Inleiding

Het "Cyprus Probleem" is de term die gebruikt wordt voor de voortdurende opsplitsing van het eiland Cyprus dat in 1974 verdeeld raakte in een Noordelijk Turks deel en een zuidelijk Grieks deel. Al sinds 1964 waren de Verenigde Naties (VN) aanwezig op het eiland wegens spanningen tussen de twee etnische groepen en de terugtrekking van de Turks Cyprioten uit de staat die door wederzijdse vetomachten voor beide etnische groepen amper functioneerde. Door toedoen van een pro-Griekse staatsgreep in 1974 waarmee de Grieken hoopten Cyprus te doen aansluiten bij Griekenland, zag Turkije zich genoodzaakt het eiland binnen te vallen om de Turks Cyprioten te beschermen tegen mogelijke toekomstige overheersing van rivaal Griekenland en de negatieve gevolgen die dit met zich mee zou kunnen brengen.

Deze verdeling van het eiland in 1974 leidde tot een tijdelijke bevrozing van de relaties met de Europese Economische Gemeenschap (EEG) waarmee de Republiek van Cyprus in 1972 een associatieverdrag was aangegaan. Uiteindelijk werd de implementatie van het associatieverdrag doorgezet. Het eenzijdig uitroepen van de Turkse Republiek van Noord Cyprus (TRNC), enkel door Turkije erkent, leidde in 1984 tot veroordelingen van de lidstaten en de relaties werden gecontinueerd zonder problemen. Maar de kwestie hoe om te gaan met een verdeeld Cyprus kwam opnieuw aan de orde toen de Republiek van Cyprus op 4 juli 1990 een aanvraag deed tot lidmaatschap van de Europese Gemeenschappen (EG).

Gebruikelijk de procedure werd de Europese Commissie gevraagd een opinie te produceren wat de commissie uiteindelijk op 30 juni 1993 ook deed. Volgens de commissie was Cyprus geschikt om lid te worden van de EG. Met EG lidmaatschap in het vooruitzicht zou getracht moeten het Cyprus probleem op te lossen door middel van een dialoog tussen de Grieks en Turks Cypriotische gemeenschappen op het eiland onder leiding van de Secretaris Generaal van de VN. Zodra een oplossing nabij was zou de gemeenschap meteen gereed zijn om een verdere stap in de onderhandelingen te nemen. Bewust echter van de mogelijkheid dat een oplossing niet naderbij kwam, stelde de commissie dat in januari 1995 opnieuw gekeken zou worden naar de mogelijkheid tot lidmaatschap met inachtneming van de positie die de betrokken partijen hadden ingenomen¹

In 1995 was de oplossing voor het Cyprus probleem niet dichterbij gekomen. Desondanks werd er onder een Frans presidentschap op 6 maart 1995 een datum vastgesteld waarop onderhandelingen konden beginnen: zes maanden na de eerstvolgende Europese top over de vorm van instituties in een grotere Europese Unie in 1996. Christopher Brewin laat in *The European Union and Cyprus* uit 2000 zien hoe deze begindatum overeengekomen werd.²

In december 1994 had Griekenland nog het opstellen van een douane unie tussen de Europese Unie en Griekse rivaal Turkije voorkomen door te dreigen met een veto zoals het vrijwel elke toenadering tussen Turkije en de Europa en Turkije tot dan toe met een veto had voorkomen. Een ongewenste ontwikkeling in de ogen van zowel Frankrijk als andere lidstaten die de douane unie met Turkije zagen als het begin van

1 Europese Commissie, *Commission Opinion on the Application by the Republic of Cyprus for Membership – Extracts*. (30 juni 1993) http://ec.europa.eu/enlargement/archives/enlargement_process/past_enlargements/eu10/op_06_93_en.htm (Laatst bezocht: 27-05-2011)

2 Christopher Brewin, *The European Union and Cyprus* (Huntingdon 2000).

goede relaties tussen Turkije en Europa op de lange termijn. Tegelijkertijd wenste Griekenland dat de Europese Unie kwam met een begindatum voor de toetredingsonderhandelingen voor de Republiek van Cyprus ondanks het feit dat een oplossing voor het Cyprus Probleem niet naderbij was gekomen.

De andere lidstaten waren echter niet zonder meer bereid om de onderhandelingen te openen met een verdeeld Cyprus. Frankrijk besloot toen als voorzitter tijdens de eerste helft van 1995 om op 5 en 6 maart tijdens een bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken ook de Associatie Raad met Turkije bijeen te roepen. Frankrijk hoopte een *package deal* of pakketovereenkomst ('compromis global') overeen te komen; Griekenland zou de douane-unie met Turkije goedkeuren en de Europese Unie zou een begindatum voor toetredingsonderhandelingen met Cyprus geven. Met veel onderhandelingen voorafgaand was 6 maart 1995 de dag waarop zowel Cyprus een startdatum voor toetredingsonderhandelingen kreeg als de douane-unie met Turkije werd goedgekeurd.³

De presentatie als pakketovereenkomst werd echter door zowel Turkije als Griekenland tegengesproken. De Turkse minister voor buitenlandse zaken Murat Karayalçin keerde zich, volgens Brewin waarschijnlijk onder druk van publieke opinie thuis, nog dezelfde dag tegen de beslissing van de EU om Cyprus een startdatum voor de toetredingsonderhandelingen te geven. Turkije stelde dat als de Republiek van Cyprus verder zou integreren met de Europese Unie, Turkije de Turkse Republiek van Noord Cyprus verder met Turkije zou integreren. Ook een probleem voor Frankrijk was dat Karayalçin stelde dat Turkije niet tevreden was met enkel een douane-unie en zich zou blijven inzetten voor volledig lidmaatschap van de Europese Unie.⁴

Griekenland was niet blij met de positie van Turkije en probeerde hierop de douane-unie alsnog tegen te houden. Griekenland stuurde na de uitlatingen van Karayalçin diezelfde avond nog een aanvraag naar het Franse presidentschap door het bijeenroepen van een speciale bijeenkomst van de raad van ministers, maar Frankrijk weigerde dit. De Turkse positie verwoord door Karayalçin was volgens Frankrijk te betreuren maar aangezien Turkije geen lidstaat was had de Turkse positie geen invloed op de beslissing om de onderhandelingen met Cyprus te laten beginnen.⁵

Griekenland was het vervolgens niet eens met het Franse standpunt dat Griekenland gebonden was om betere relaties met Turkije te ondersteunen. Griekenland hield zijn veto aangaande subsidiegelden aan Turkije staande en ook op andere gebieden liet het de spanningen met Turkije hoog oplopen. Begin 1996 liepen de spanningen tussen Turkije en Griekenland zelfs zo hoog op over het onbewoonde eilandje Imia/Kardak dat de vloten van beide landen in uiterste paraatheid in elkaars richting voeren.⁶ Frankrijk en andere lidstaten zagen zich op hun beurt niet langer genoodzaakt om de toetreding van Cyprus te vergemakkelijken.⁷

Frankrijks positie in het bijzonder kan zelfs als vijandig gezien worden. Voor het begin van de toetredingsonderhandelingen op 31 maart 1998 deed Frankrijk op 3 maart een voorstel voor de onderhandelingsvoorwaarden met Cyprus:

3 Idem. 16-24.

4 Idem. 25-26.

5 Idem. 26-27.

6 Idem. 27.

7 Idem. 27-28.

“Als het blijkt dat, na het openen van de onderhandelingen, toetreding niet leidt tot voordeel voor het hele eiland(...), zal de Commissie dit moeten rapporteren aan de Raad zodat de laatste daaruit de gevolgtrekkingen kan opmaken, waaronder of het juist is de onderhandelingen wel door te zetten.”⁸

Het voorstel haalde het niet, de lidstaten besloten dat de toetredingsonderhandelingen en de oplossing voor het Cyprus Probleem elkaar “op natuurlijke wijze zullen versterken”.⁹ De toetredingsonderhandelingen begonnen volgens de overeenkomst van 6 maart 1995 op 31 maart 1998.

In november 1998 wist Frankrijk ook Duitsland, Nederland en Italië met zich mee te krijgen in de verklaring dat een politieke oplossing voor de verdeling van het eiland de hoogste prioriteit had en de enige manier was om bepaalde problemen die tijdens de toelatingsprocedure zouden ontstaan op te lossen.¹⁰ Tijdens de Europese Raad in Helsinki in december 1999 kwamen de lidstaten echter unaniem tot het besluit dat een oplossing voor het Cyprus probleem geen vereiste was voor Cyprus toetreding. In plaats daarvan stelde de Raad in punt 9 van de conclusies:

“b) De Europese Raad onderstreept dat een politieke regeling de toetreding van Cyprus tot de Europese Unie zal vergemakkelijken. Indien op het moment van afronding van de toetredingsonderhandelingen geen overeenstemming is bereikt, zal de Raad het besluit betreffende de toetreding nemen zonder dat het bovenstaande daarbij als voorwaarde vooraf geldt. In die zin zal de Raad rekening houden met alle relevante factoren.”¹¹

De raad stelt niet dat een verdeeld Cyprus lid kan worden van de Europese Unie, maar ook niet dat het niet kan. De raad stelt simpelweg dat een oplossing voor het Cyprus probleem het een stuk makkelijker maakt voor Cyprus om toe te treden, maar als er geen oplossing is betekent dit niet automatisch dat Cyprus geen volledig lid kan worden. Karen E. Smith stelt terecht dat de Europese Unie ook nooit heeft gezegd dat een oplossing van het Cyprus Probleem een voorwaarde was.¹² Maar dit idee heerste wel voor lange tijd, ook onder vertegenwoordigers van de Republiek van Cyprus zoals voormalig Republiek van Cyprus president George Vassiliou zelf gesteld heeft.¹³ De implicatie hier is dat het officieel vastleggen dat een oplossing voor het Cyprus Probleem niet een voorwaarde is voor een toetreding een grote overwinning was voor zowel de Republiek van Cyprus als Griekenland. Daartegenover staat dat de algemene interpretatie er van uit gaat dat de meer terughoudende landen zoals Frankrijk, Duitsland, Nederland en Italië, die een aantal problemen zagen die alleen met de oplossing van het Cyprus Probleem opgelost zouden worden, dit besluit niet genomen zouden hebben zonder compensatie of druk van andere actoren.

Müftüler-Baç & McLaren stellen bijvoorbeeld dat het de Griekse dreiging met een veto over de andere kandidaat lidstaten is dat ervoor zorgde dat lidmaatschap van Cyprus tijdens de top in Helsinki niet

8 Frank Hoffmeister, *Legal Aspects of the Cyprus Problem* (Leiden 2006) 99.

9 Idem. 99. Eigen vertaling.

10 Neill Nugent. “EU Enlargement and ‘the Cyprus Problem’” *Journal of Common Market Studies* (2000) 38(1) 131-150; 134.

11 Europese Raad Helsinki, *Conclusies van het Voorzitterschap 10 en 11 december 1999* (Helsinki 1999).

12 Karen E. Smith, “The Evolution and Application of EU Membership Conditionality.” In: Cremona, Marise (ed.). *The Enlargement of the European Union* (Oxford 2003) 105-139; 131.

13 George Vassiliou (ed.), *The Accession Story: the EU from Fifteen to Twenty-five Countries*. (Oxford 2006) 117.

langer gebonden was aan het oplossen van het Cyprus probleem.¹⁴ Anderen zoals bijvoorbeeld George Vassiliou stellen dat juist het laten vallen van de Griekse veto op mogelijke toetreding van Turkije op de Helsinki top een belangrijk keerpunt was.¹⁵ In beide visies is de nieuwe stellingname het resultaat van een overeenkomst met Griekenland; als de oplossing van het Cyprus Probleem geen voorwaarde is voor Cypriotische toetreding dan gebruikt Griekenland of zijn veto niet tegen de andere kandidaten dan wel staat het de erkenning van Turkije als kandidaat lid toe.

Neill Nugent neemt de positie in dat het voor veel lidstaten onaanvaardbaar zou zijn om een land dat op alle andere 'gewone' criteria voldoet buiten te sluiten doordat andere non-EU actoren (Turkije/TRNC) het blokkeren.¹⁶ In deze visie zijn de acties van Cyprus als model kandidaat en als voorbeeldige partner in de onderhandelingen en de positie van Turkije als of tegenwerkende of zich afzijdig houdende kracht in de onderhandelingen van belang. Tegelijkertijd stelt Nugent dat de dreiging van een Grieks veto over alle andere kandidaten voor toetreding tot de Unie inderdaad ook meegespeeld zou kunnen hebben.

Karen E. Smith noemt ook meerdere factoren: de Europese Raad in Helsinki zou nooit hebben kunnen stellen dat een oplossing voor het Cyprus Probleem een voorwaarde voor toetreding is omdat dit de instemming van Griekenland vereist zou hebben. Naast een tegenstelling van Griekenland stelt Smith ook dat andere lidstaten terughoudend zijn met het gebruik van de "stick" en liever de "carrot" gebruiken tegenover de Republiek van Cyprus. De opname van Turkije als kandidaat lidstaat en het verbinden aan het oplossen van grensgeschillen en het Cyprus Probleem van deze nieuwe status, ziet Smith juist als een gebruik van de "stick" tegenover Turkije.¹⁷

Christopher Brewin stelt zich min of meer gelijk op met Smith. Brewin stelt dat met de conclusies van Helsinki de oplossing van het Cyprus Probleem niet een voorwaarde voor toetreding voor de Republiek van Cyprus is, maar dat het door het te verbinden aan het oplossen van grensconflicten en het Cyprus probleem specifiek het wel een voorwaarde voor Turkije lijkt te zijn.¹⁸ Punt negen van de Helsinki Conclusies met betrekking tot Cyprus ziet Brewin vooral als een mogelijkheid om de Republiek van Cyprus alsnog toetreding te beletten als blijkt dat ze de oplossing van het Cyprus probleem tegenwerken of te weinig bereid zijn concessies te doen om deze oplossing te bereiken.¹⁹

Alle auteurs zijn het er over eens dat de Helsinki Conclusies de vooruitzichten van de Republiek van Cyprus voor toetreding veranderden. Voorheen was de Europese Unie bijzonder terughoudend over het internaliseren van het Cyprus Probleem dat ingewikkelde juridische problemen en langslpende veiligheidsvraagstukken met zich meedraagt. Zolang het Cyprus Probleem voort bestaat zou toetreding een reeks langlopende problemen binnen de Europese Unie met zich meebrengen. Alleen oplossing van het Cyprus Probleem zou dit voorkomen en daarom waren landen als Frankrijk, Nederland, Duitsland en Italië gekeerd tegen toetreding. Maar in Helsinki zette de Europese Unie de deur toch op een kier en in november

14 Meltem Müftüleri-Baç en Lauren McLaren. "Enlargement Preferences and Policy-Making in the European Union: Impacts on Turkey", *Journal of European Integration* (2003) 25(1) 17-30; 26-27.

15 Vassiliou, *The Accession Story*, 120.

16 Neill Nugent. "EU Enlargement and 'the Cyprus Problem'" *Journal of Common Market Studies* (2000) 38(1) 131-150; 134.

17 Karen E. Smith, "The Evolution and Application of EU Membership Conditionality." In: Cremona, Marise (ed.). *The Enlargement of the European Union* (Oxford 2003) 105-139; 131.

18 Brewin, *The European Union and Cyprus*, 138.

19 Idem. 139.

2002 besloot de Europese top in Kopenhagen in punt 12 van de conclusies:

“12. De Europese Raad heeft besloten dat, bij gebreke van een regeling, de toepassing van het acquis op het noordelijk deel van het eiland zal worden opgeschort, totdat de Raad op grond van een Commissievoorstel, met eenparigheid van stemmen anders besluit. In afwachting verzoekt de Raad de Commissie om in overleg met de regering van Cyprus na te gaan hoe de economische ontwikkeling van het noordelijk deel van Cyprus kan worden bevorderd en hoe het gebied nader tot de Unie kan worden gebracht.”²⁰

In Kopenhagen stelde de Europese Unie haar deur wijd open voor een verdeeld Cyprus; juridische problemen en veiligheidsvraagstukken inclusief.

Bestaande literatuur richt zich vaak op de positie van de Europese Unie als geheel en waarom deze verandering plaatsvond. Dit veronderstelt een eenheid van motivaties tussen de verschillende lidstaten. In dit onderzoek zal enkel gekeken worden naar de positie verandering van Frankrijk. Dit vanwege het feit dat de unanieme besluiten van de Europese Unie ook verandering van de positie van individuele vereisten en deze veel eenzijdiger te bekijken en te duiden zijn. Juist Frankrijk vanwege haar prominente positie bij de verklaring van november 1998 samen met Duitsland, Italië en Nederland waarin ze stelde dat enkel een oplossing van het Cyprus Probleem problemen met de toetreding van Cyprus zelf zou kunnen oplossen. Daarnaast was het onder Frans presidentschap van de Europese Unie dat Cyprus een begindatum voor onderhandelingen kreeg. Naar aanleiding van de bestudering van reeds bestaande literatuur rond dit probleem zal gekeken worden naar de rol die Cyprus, Griekenland en Turkije speelden in de verandering van de Franse positie. De vraag die dit onderzoek hanteert is dan ook:

In hoeverre zijn de acties en standpunten van Cyprus, Griekenland en Turkije van invloed geweest op de Franse positieverandering ten aanzien van het toelaten tot de Europese Unie van een verdeeld Cyprus?

²⁰ Europese Raad Kopenhagen, *Conclusies van het Voorzitterschap 12 en 13 december 2002*. (Kopenhagen 2002).

1. Achtergrond: de betrokkenheid van Griekenland en Turkije bij Cyprus.

Enosis

Toen in de achttiende eeuw de invloed van het Ottomaanse Rijk aan het inkrimpen was begon ook het territorium waar het de scepter zwaaide in te krimpen. Met behulp van vooral grootmachten Engeland en Rusland was ook de romp van het huidige Griekenland in 1832 opgezet als het Koninkrijk Griekenland. Deze rompstaat omvatte weinig meer dan de Peloponnesos en zodoende viel een groot deel van de mensen die als Grieks werden beschouwd buiten de landsgrenzen van het nieuwe koninkrijk. Met het behalen van de eerste onafhankelijke Griekse staat was de uitvoering van het Μεγάλη Ιδέα ('Megali Idea' ongeveer: Grote Idee) dat eraan ten grondslag lag pas net begonnen. Het Megali Idea omhelsde de creatie van een groot Griekenland dat alle gebieden bevatte waar de bevolking Grieks was en die om historische redenen als Grieks werden beschouwd. Het proces van aansluiting bij de Griekse staat bekend als Ένωσις (Enosis, ongeveer: eenwording) De vorm van Enosis verschilde echter per gebied, afhankelijk van Griekenlands middelen en politieke situatie en welke mogendheid het gebied tot aan Enosis onder controle had.

De eerste gebiedsuitbreiding door middel van Enosis waren de Verenigde Staten van de Ionische eilanden in 1864. Het Britse protectoraat voegde zich vrijwillig bij het jonge Koninkrijk en met de zegen van Groot-Brittannië. Op Kreta wilde de bevolking ook Enosis met het moederland, maar het Ottomaanse rijk die ten tijde van de opstand in 1897 daar nog de dienst uitmaakte wist dit tot 1908 tegen te houden. Na de Eerste Wereldoorlog kreeg Griekenland ook Oost-Thracië en Ionië toegewezen, gebieden waar aanzienlijk groepen Grieken woonden in die tijd. Griekenland wilde het hierbij echter niet laten en kwam in conflict met de opvolger van het Ottomaanse Rijk: Turkije. Al in 1923 met de vrede van Lausanne werden zowel Oost-Thracië als Ionië aan Turkije teruggegeven. De Griekse bevolking in beide gebieden werd gerepatriëerd, waar tegenover stond dat grote groepen moslims vanuit nu Griekse gebieden naar Turkije werden gerepatriëerd. Bij de vrede van Parijs in 1947 vond de laatste Enosis plaats met de toewijzing van de Dodekanesos eilandengroep aan Griekenland, voorheen Italiaans eigendom.

Maar van alle Enosis geschiedenissen is de onsuccesvolle Enosis van Cyprus het meest prominent, het langst en het meest gecompliceerd gebleken. Cyprus was in 1878 van de Ottomanen overgenomen door Groot-Brittannië en waarschijnlijk door zijn afgelegen ligging ten opzichte van andere Griekse cultuurcentra was het Griekse nationalisme en het concept van Enosis lange tijd voorbijgegaan aan de Cyprioten. Pas in 1931 kwam de Cypriotische wens tot Enosis naar boven in een opstand die zich over het hele eiland uitbreidde en uiteindelijk het centrum van het Britse bestuur in vlammen deed opgaan. Het kostte een ongekende hoeveelheid militaire middelen om de opstand neer te slaan. Vanaf de opstand in 1931 tot aan de onafhankelijkheid in 1960 zou Cyprus per decreet bestuurd worden.²¹ De Britten waren zich al langer bewust geweest van de mogelijkheid tot opstand en hadden van begin af aan geen systeem van scholing opgezet op het eiland. Hierdoor bleef de Cypriotisch Orthodoxe Kerk een belangrijke rol in de samenleving houden, die

²¹ Perry Anderson, *The New Old World* (Londen 2009) 356.

het tijdens de Ottomaanse heerschappij ook had gehad als vertegenwoordiger van de Griekse gemeenschap op Cyprus.

Het was echter pas na de Tweede Wereldoorlog en met het aantreden van Makarios III als Aartsbisschop dat de beweging voor onafhankelijkheid echt op gang kwam. Tijdens de oorlog was communistische groepering AKEL, een arbeidersbeweging, bijzonder populair geworden. De AKEL drong er nu via Griekenland bij de Verenigde Naties op aan om een referendum te houden over zelfbeschikking. De Cypriotische kerk nam dit referendum echter zelf in handen en organiseerde in 1950 in haar kerken een plebisciet over zelfbeschikking. De uitkomst loog er niet om: 96% van de Grieks Cyprioten stemde voor Enosis; ruim 80% van de bevolking van het eiland.²² Groot-Brittannië legde de uitkomst echter naast zich neer. Steeds minder zeker van haar positie rond het Suezkanaal was Cyprus te belangrijk een basis om te laten gaan.

Enkele jaren probeerde Makarios tevergeefs om vanuit Griekenland steun te krijgen voor een gewapend verzet, maar interne verdeeldheid en instabiliteit in Griekenland zorgde ervoor dat Griekse hulp achterwege bleef. Uiteindelijk riep Makarios de hulp in van een voormalige Griekse kolonel van Cypriotische afkomst: George Grivas. Grivas richtte de EOKA beweging op, de “Nationale Organisatie voor Cypriotische Strijders”. De rond de tweehonderd actieve leden tellende organisatie wist zich dankzij wijdverbreide steun onder de rest van de bevolking bijzonder goed staande te houden tegenover de 28 000 Britse troepen die op het strategisch belangrijke eiland gestationeerd waren.²³ De EOKA beweging positioneerde zich bijzonder rechts in het politieke spectrum en kwam in conflict met de militante leden van linkse arbeidersbeweging AKEL. AKEL was ook door de Britse gezagsdragers verboden en was zodoende bovengronds door het gezag onderdrukt en ondergronds door de EOKA. Dit was een belangrijke verandering voor later in het conflict; de AKEL was de enige organisatie van formaat die Turks en Grieks Cyprioten met elkaar verbond.²⁴

De EOKA was er in eerste instantie echter nog op gericht de Turks Cyprioten met rust te laten; vanaf het begin van hun strijd in 1955 waren Grieks Cyprioten die voor de Britse machthebbers op het eiland werkten een belangrijker doelwit. De Britten reageerden door de Grieks Cyprioten te vervangen door Turks Cyprioten, vooral in de civiele ordehandhaving. Elk optreden van de koloniale autoriteiten waar het leger niet bij betrokken was werd op deze manier een confrontatie tussen Grieks Cyprioten strijdend voor Enosis en Turks Cyprioten in dienst van de Britten.²⁵ De Britten waren geen vreemden in het gebruik van de ene bevolkingsgroep om de andere onder controle te houden in hun overzeese gebiedsdelen, maar in Cyprus was dit tot dan toe beperkt gebleven. De Turks Cyprioten vormden minder dan twintig procent van de bevolking, maar toen duidelijk werd dat de Grieks Cypriotische wens tot zelfbeschikking en dus Enosis niet te onderdrukken was, zochten de Britten naar een manier de Turkse Cypriotische minderheid in te zetten voor hun eigen doeleinden.²⁶

Perry Anderson ziet de Britse toenadering tot de Turkse minderheid in het kader van de Koude Oorlog. In tegenstelling tot Griekenland dat een historie van linkse politieke activiteit had en ook Cyprus

22 Idem. 362.

23 Idem. 359-360.

24 Idem. 360.

25 Idem. 362.

26 Idem. 361.

zelf dat met de AKEL een flinke linkse inslag had, was Turkije een land dat eigenlijk nooit een linkse groepering gekend had. De Britse interesse lag meer in het betrekken van de grote Turkse staat, dan de kleine Turkse minderheid. Hoewel Groot-Brittannië al vanaf het plebisciet in 1950 toenaderingen tot Turkije deed was Turkije aanvankelijk niet geïnteresseerd en reageerde nauwelijks.²⁷ Maar vanaf 1955 raakte de situatie in Cyprus in een stroomversnelling. Naast de eerder genoemde deelname EOKA met aan het hoofd Grivas, werd Makarios verbannen naar de Seychellen en begon Turkije zich te bemoeien met de Turks Cyprioten. De Turkse inmenging leidde in 1958 tot de vorming van de TMT²⁸ uit bestaande Turks Cypriotische groeperingen die net als de EOKA aan Griekse zijde het gebruik van geweld niet zou schuwen. De TMT zette zich in voor een andere optie dan Enosis: de Turks Cyprioten wilden *Taksim*. Taksim, wat zoals veel als opsplitsing of verdeling betekent, hield voor de Turks Cyprioten een verdeling van het eiland tussen de Turks en Grieks Cyprioten in. Dit was een problematische visie voor de toekomst gezien het feit dat beide bevolkingsgroepen door elkaar en over het eiland verspreid leefden. Turkije voedde het vuur door te stellen dat dit niet zo ingewikkeld was en dat ze hiermee ervaring hadden. Zoals Anderson het stelt, met Ionië en Oost-Thracië nog relatief kort in het geheugen waren dat “words to make any Greek tremble”.²⁹

In juni 1958 zou het conflict een definitieve stap nemen in een richting die beide kanten met wantrouwen zouden bekijken. Na een explosie in het Turkse Informatie Centrum te Nicosia – door velen beschouwd als een Turkse actie; niemand raakte gewond – verdreven de Turks Cyprioten alle Grieks Cyprioten uit Turkse delen van Nicosia. Een actie die gekopieerd werd met het creëren van Turkse enclaves over het hele eiland. De intensivering van het conflict tussen Turks en Grieks Cyprioten en de onverenigbaarheid van hun verschillende doelen aan de onderhandelingstafel leidde Groot-Brittannië tot het opleggen van een unilaterale oplossing: het MacMillan plan in 1958.³⁰

Het MacMillan plan beoogde een gezamenlijk administratie van het eiland door Groot-Brittannië, Turkije en Griekenland met elk hun eigen parlementen en een dubbel paspoort voor de Turks en Grieks Cyprioten. Onder enig voorbehoud besloten Griekenland en Turkije ermee akkoord te gaan. Makarios niet. Makarios reageerde op onverwachte wijze: hij sprak zich uit voor onafhankelijkheid in plaats van Enosis. Tegelijkertijd liet de Griekse president weten dat bij een uitvoering van het MacMillan plan Groot-Brittannië de NAVO deelname van Griekenland op het spel zette. Pogingen iedereen bij elkaar te brengen om de Cyprus kwestie nogmaals te bekijken faalden, in plaats daarvan begonnen Griekenland en Turkije aan onderlingen die uiteindelijk als de Zürich Overeenkomsten de onafhankelijkheid van Cyprus zouden bewerkstelligen.³¹

“Onafhankelijk”

De Zürich Overeenkomsten werden uiteindelijk de Londen Overeenkomsten van 1959 en vormden de basis voor de grondwet van wat op 16 augustus 1960 de Republiek van Cyprus zou gaan heten. De grondwet was

27 Idem. 360-362.

28 Perry Anderson in *The New Old World* noemt de organisatie de 'TNT' (pp. 362). Hoewel Anderson erg belangrijk is geweest bij het schrijven van dit achtergrond hoofdstuk, is TMT (kort voor: *Türk Mukavemet Teşkilatı*) de gebruikte term in de rest van de literatuur en wordt zodoende hier gehanteerd.

29 Perry Anderson, *The New Old World*, 363.

30 Frank Hoffmeister, *Legal Aspects of the Cyprus Problem*, 3.

31 Idem. 3-4.

een bijzonder rigide constructie, de eerste 27 artikelen mochten volgens de overeenkomsten nooit gewijzigd worden. Andere grondwetswijzigingen mochten alleen doorgevoerd worden met toestemming van de drie garant staande mogendheden: Griekenland, Turkije en Groot-Brittannië. Deze landen namen daarnaast ook de bewaking van de goede orde en de status quo op het eiland op zich. Daarnaast werden voor het hele regeringsapparaat quota vastgesteld over de hoeveelheid Turks en Grieks Cypriotische ambtenaren en militairen. Alle quota gaven de Turks Cyprioten grotere quota dan de 18% die van de populatie die ze vormden; in de meeste civiele gevallen kregen ze 30% van de posities en in het leger 40%. Het was bij wet zo geregeld dat de president van de Republiek van Cyprus altijd Grieks Cypriotisch was en de vice-president altijd Turks Cypriotisch; zowel president als vice-president hadden een veto op alle beslissingen van de regering. Finale arbiter in alle zaken die zover kwamen zou de voorzitter van het hooggerechtshof zijn. De voorzitter van het hooggerechtshof diende neutraal te zijn en doordat de constitutie stelde dat iedereen zichzelf als lid van of de Griekse of Turkse bevolkingsgroep moest laten registreren en dus een zijde had gekozen, was de voorzitter van het hooggerechtshof altijd iemand met een niet-Cypriotische nationaliteit. Verder stelde grondwet dat zowel verdeling van het eiland (Taksim) als aansluiting bij een andere staat (Enosis) verboden was. Ook diende de Republiek van Cyprus aan Turkije, Griekenland en Groot-Brittannië gelijke rechten te geven op handelsgebied; alle drie dienden behandeld te worden als *most favoured nation*.³²

Makarios werd de eerste president van de Republiek en Fazil Küçük de eerste vice-president. Al gauw na de oprichting van de jonge republiek bleek het quota systeem voor de vervulling van overheidsambten het invullen van bepaalde ambten te bemoeilijken. De situatie verslechterde snel door de rigide stellingname, het onderlinge wantrouwen en de beschikking van beide zijden over een veto voor elke genomen beslissing. In december 1963 kwam Makarios daarop met een voorstel tot dertien amendementen aan de grondwet. In de ogen van de Grieks Cyprioten waren de amendementen nodig om het eiland bestuurbaar te houden, in de ogen van de Turks Cyprioten waren ze bedoeld om Griekse dominantie te bewerkstelligen ten kostte van de Turks Cyprioten. De kwestie liep zo hoog op dat op politiek niveau de Turks Cyprioten zich uit de overheid terugtrokken; op de straten vonden Turks en Grieks Cyprioten elkaar echter weer in gewelddadige confrontaties.

In 1964 grepen de Verenigde Naties (VN) in op Cyprus door het sturen van de United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP). De UNFICYP had als taak verder geweld tussen Turks en Grieks Cyprioten te voorkomen en terugkeer naar normale verhoudingen te bewerkstelligen.³³ Het laatste zou UNFICYP nooit lukken: de Turks Cyprioten hadden zich zelf teruggetrokken in hun zelfbedruipende enclaves en beide partijen zouden geen significante vorderingen boeken in het oplossen van de nieuwe impasse.

Behalve de Turks Cyprioten was er echter ook een relatief grote groep Grieks Cyprioten die ontevreden met de regering was: zij wilden Enosis en niet onafhankelijkheid. In 1971 leidde dit tot de oprichting van EOKA B, een organisatie die het werk van EOKA zou voortzetten onder dezelfde leider: George Grivas. Grivas streed onder Britse heerschappij met EOKA nog aan de zijde van Makarios, nu voerde

³² Idem. 5-6.

De hier genoemde lijst van provisies en wetten is om begrijpelijke redenen onvolledig. Voor een meer gedetailleerd overzicht, zie bijvoorbeeld Hoffmeister.

³³ UNFICYP, *About UNFICYP*, http://www.unficy.org/nqcontent.cfm?a_id=778&tt=graphic&lang=11. (Laatst bezocht: 08-06-2011)

de EOKA B met Griekse steun sinds 1970 aanslagen op Makarios waarvan allen mislukten. In 1974 stierf Grivas en EOKA B kwam onder directe leiding van de Militaire Junta in Athene. Na een publieke verwerping van de Griekse Junta door Makarios, met vermelding van de aanslagen en zijn wens dat alle Griekse legerofficieren het eiland verlieten ging de Junta tot actie over. Toen de Grieken met tanks het Presidentiële paleis naderden kon Makarios ternauwernood ontsnappen en werd met Britse hulp in veiligheid gebracht. De Griekse Junta zette Nikos Sampson op als stroman van de staatsgreep.³⁴ De Turkse reactie op deze actie zou uiteindelijk voor Cyprus en Griekenland grote gevolgen hebben.

Taksim

Nikos Sampson richtte zich vanaf zijn installering vooral op het uit de weg ruimen en onschadelijk maken van Makarios aanhangers en linkse groeperingen. De Turks Cyprioten liet hij links liggen, maar Sampsons lidmaatschap van EOKA B, dat naast Makarios ook Turkse dorpen als doelwit had gekozen, beloofde niet veel goeds. Turkije nam al snel contact op met Groot-Britannië, het was een duidelijke verandering van de situatie op Cyprus en in strijd met de grondwet van de republiek en dus zouden Groot-Britannië en Turkije samen de orde dienen te herstellen. Groot-Britannië gaf echter nul op het request en Turkije besloot unilateraal actie te ondernemen. Vier dagen na de massale Turkse landing op Cyprus had Sampson de macht opgegeven en overgedragen aan de leider van het parlement. Ook de Griekse Junta overleefde de ontstane situatie niet; hetgeen niet in alle opzichten goed nieuws voor Cyprus betekende. Toen Turkije besloot na het tot val brengen van Sampson maar meteen de partitie van het eiland te bewerkstelligen die ze voorstond, gaf de nieuwe Griekse regering onder Konstantinos Karamanlis geen enkele steun. Ook Groot-Britannië, dat bij de onafhankelijkheid twee grote soevereine Britse legerbases had weten te verkrijgen en daar een militair overwicht had waarmee het de Turkse troepen had kunnen stoppen, deed wederom niets.³⁵

De Turkse troepen verkregen controle over de noordelijke zevenendertig procent van het eiland en splitte de hoofdstad Nicosia met prikkeldraad in twee. De daaropvolgende volksverhuizingen van ca. 180 000 Grieks Cyprioten naar het Zuiden en ca. 50 000 Turks Cyprioten naar het Noorden kosten aan duizenden het leven en meer dan tienduizend raakten gewond.³⁶ Makarios wist vanuit Londen de Turkse inmenging als een invasie bestempeld te krijgen door de VN en ook alleen zijn regering erkend te krijgen als de rechtmatige regering van de Republiek van Cyprus.

Ondanks pogingen tot toenaderingen in de jaren na 1974 bleef de verdeling van het eiland gehandhaafd. In 1983 riepen de Turks Cyprioten eenzijdig de Turks Republiek van Noord Cyprus (TRNC) uit. Wat de Turken betreft was Taksim hiermee de facto voltooid. De internationale wereld bleef echter achter de Republiek van Cyprus staan als enige legitieme autoriteit over het eiland; de TRNC is tot vandaag de dag enkel door Turkije erkend. Hierdoor is handel van de TRNC met andere staten onmogelijk en is ze in grote mate afhankelijk van steun vanuit Turkije, hetgeen Turkije grote invloed op de TRNC geeft. De invloed van Turkije op de Turks Cyprioten is echter al ruim voor de onafhankelijkheid en de partitie van het eiland aanzienlijk. In december van 1957 stelde de Turks Cypriotische Fazal Küçük, die later de eerste (en enige)

34 Perry Anderson, *The New Old World*, 371-372.

35 Idem. 372-374.

36 Idem. 373-375.

vice-president van de Republiek van Cyprus zou worden, dat de Turks Cyprioten altijd de instructies vanuit Ankara volgden.³⁷

Na de terugtrekking uit de regering van de Republiek in 1964, de partitie van 1974 en de onafhankelijkheidsverklaring uit 1983 is de Turks Cypriotische afhankelijkheid van Turkije alleen maar toegenomen. Vanaf de partitie is een grote Turkse troepenmacht permanent aanwezig in de TRNC en tegelijkertijd is haar geïsoleerde internationale status de reden dat de TRNC voor financiële inkomsten vrijwel geheel afhankelijk is van Turkije. Ook de immigratie vanuit Turkije naar de TRNC zorgt ervoor dat de Turkse invloed vergroot en verstevigt wordt. Het waren vooral de militaire en financiële afhankelijkheid die ervoor zorgden dat het Europese Hof voor de Mensenrechten stelde dat Turkije de feitelijke macht in de TRNC heeft.³⁸ De ontstane situatie zorgt ervoor dat acties van de TRNC gezien worden als acties van Turkije of op zijn minst gedoogd door Turkije.

³⁷ Robert Holland, *Britain and The Revolt in Cyprus 1954-1959* (Oxford 1998) 219.

³⁸ Hoffmeister, *Legal Aspects of the Cyprus Problem*, 50-52.

2. De Weg Naar Helsinki

Het was 6 maart 1995

Op 6 maart 1995 werd tegelijkertijd een akkoord bereikt over de douane-unie tussen de EU en Turkije en het beginnen van de toetredingsonderhandelingen tussen Cyprus en de EU. Volgens Christopher Brewin waren de twee overeenkomsten onlosmakelijk met elkaar verbonden voor Frankrijk. Maar meer dan dit rekende Frankrijk er volgens Brewin op dat Griekenland zich niet meer tegen het ontwikkelen van goede verhoudingen met Turkije zou verzetten; het instemmen met de douane-unie die Griekenland in december 1994 nog had tegengehouden zou het begin van deze nieuwe Griekse koers zijn. Door de nieuwe goede verhoudingen zou Turkije, volgens de grotere lidstaten, vervolgens gemotiveerd zijn om het Cyprus Probleem op te lossen door gebruik te maken van haar invloed op de TRNC.³⁹

Diezelfde avond bleek echter dat dit niet het geval zou zijn; de Turkse minister van buitenlandse zaken Murat Karayalçın stelde dat volledig lidmaatschap van de EU nog steeds het doel van Turkije was en ondermijnde daarmee het idee van een stabiele relatie. Tegelijkertijd veroordeelde Karayalçın het begin van de toetredingsonderhandelingen met Cyprus en dreigde met de integratie van de TRNC met Turkije wanneer de Republiek van Cyprus verder zou integreren met de EU. Op haar beurt probeerde (en faalde) Griekenland de Douane-Unie terug te draaien en zette vervolgens de blokkering van financiële middelen toegewezen aan Turkije voort.⁴⁰

Brewin stelt dus dat de Griekse afwijzing van de verdere goede relaties met Turkije een gevolg is van een Turkse afwijzing van de overeenkomst. De Turkse afwijzing op de avond van 6 maart laat Brewin voortkomen uit negatieve reacties vanuit Turks Cyprus die in de binnenlandse politiek zware consequenties zouden kunnen hebben voor Karayalçın en de rest van zijn regering. Brewin stelt verder dat de Turkse regering beide beslissingen los kon koppelen. Dit doordat de start van toetredingsonderhandelingen de jure een aangelegenheid was van de Europese Unie op de Algemene Zaken raad van 6 maart en Turkije was hierbij niet aanwezig. De douane-unie was een beslissing van de Associatie Raad met Turkije en het was alleen bij deze Associatie Raad dat Turkije aanwezig was.⁴¹

Brewin gebruikt twee evenementen als belangrijkste bewijs voor de koppeling van de besluiten voor de Douane-Unie en de startdatum voor toetredingsonderhandelingen met Cyprus in pakketovereenkomst. De eerste is het onderhandelingsproces van begin februari 1995.⁴² Het online archief van het Franse Ministerie van Buitenlandse Zaken dat een overzicht geeft van alle evenementen in de internationale politiek waar Frankrijk bij betrokken is, geeft de onderhandelingen over de pakketovereenkomst als lopend van 2 februari tot 14 februari.⁴³ Op 2 februari kwamen de ministers van Buitenlandse Zaken van Turkije, Frankrijk, Groot-Brittannië, Duitsland en Italië volgens deze weergave bijeen. Hetgeen overeenkomt met Brewins bewering

39 Brewin, *The European Union and Cyprus*, 24-25.

40 Idem. 25-27.

41 Idem. 25.

42 Idem. 22-24.

43 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *UNION EUROPEENNE / TURQUIE / GRECE / CHYPRE - UNION DOUANIERE - 2-14 février 199* [sic] <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

dat Griekenland protesteerde omdat EU zaken buiten de normale EU wegen werden besproken.⁴⁴ Volgens de Franse weergave werd de principeovereenkomst aangaande de douane-unie met Turkije en de toetredingsonderhandelingen met Cyprus echter te Brussel genomen op 6 februari en “entre les ministres des affaires étrangères des membres de l'Union européenne”. De principeovereenkomst was er dus één tussen de Europese lidstaten en Turkije was er niet bij aanwezig. Hoewel Brewin, helaas zonder melding van bron, meldt dat een transcript van deze vergadering zijn weg naar de Turkse en Turks Cypriotische regeringen wist te vinden, geeft dit geen uitsluitsel over of Turkije de Europese beslissing ondersteunde.

Het tweede argument van Brewin is dat de pakketovereenkomst als zodanig benoemd wordt door verschillende EU ministers van Buitenlandse Zaken tijdens een diner op 6 maart nadat de pakketovereenkomst al een feit is. Afgezien van het feit dat dit enkel aangeeft dat Turkije op de hoogte moet zijn geweest van de pakketovereenkomst nadat deze een feit was geworden, zijn er andere problemen met dit bewijs. Brewin laat helaas niet weten hoe hij kennis heeft genomen van de inhoud en citeert slechts dat Franse minister van Buitenlandse Zaken het “aussi un moment historique' voor Cyprus” betitelde.⁴⁵ Naast onduidelijkheid over zijn bron is Brewin ook niet eenduidig in welke Ministers van Buitenlandse zaken het woord hebben genomen:

“At the working dinner held that night, the foreign ministers of France, Germany and Italy were unanimous on the relative significance of the two meetings. To Alain Juppé, Klaus Kinkel and Douglas Hurd, agreeing the final stage of the Customs Union with Turkey settled the general political framework of EU-Turkey relations. [...] The linkage was as clearly expressed in the rhetoric of the foreign ministers of the larger states as it had been in the negotiations.”⁴⁶

Het probleem ligt hier tussen de opsomming in de eerste en de tweede zin. Frankrijk, Duitsland en Italië zijn daar nog de landen die de verbinding tussen beide overeenkomsten aangeven. In de tweede zin zijn het echter Alain Juppé (Frankrijk), Klaus Kinkel (Duitsland) en Douglas Hurd (Groot-Brittannië) die het woord genomen hebben. Waarom is Groot-Brittannië niet genoemd in de eerste zin en waarom is de Italiaanse Minister van Buitenlandse zaken, Susanna Agnelli indertijd, niet in de tweede zin?

Brewin geeft niet aan hoe de inhoud van de speeches bij hem bekend is en de tekst van de speeches is niet eenvoudig te vinden. Gelukkig kan het verbinden van beide overeenkomsten ook op andere wijze aangetoond worden, waarmee meteen wordt aangetoond dat Turkije zich niet verzette tegen de Cypriische toetredingsdatum tot na het overeenkomen van de douane-unie.

Het Franse Ministerie van Buitenlandse Zaken houdt ook een archief bij van persconferenties van haar ambtsbekleders. In dit archief neemt het ministerie ook persconferenties op die deze ambtsbekleders geven in andere ambten, bijvoorbeeld in het kader van het voorzitterschap van de Europese Unie. Op 2 maart wordt door een woordvoerder van het ministerie de associatie bijeenkomst van 6 maart doorgenomen. Op de vraag welke zaken er aan bod zullen komen tijdens de Associatie Raad met Turkije antwoordde de woordvoerder:

44 Brewin, *The European Union and Cyprus*, 22.

45 Idem. 24.

46 Ibidem.

“[...]Il s'agit d'une part de l'accord sur l'Union douanière avec la Turquie, d'une déclaration sur la coopération financière avec la Turquie, d'une déclaration sur le dialogue politique et d'une déclaration sur les Droits de l'Homme et la démocratie en Turquie.

D'autre part, il s'agit de donner un signal concernant l'ouverture de négociations d'adhésion avec Chypre.[...]”⁴⁷

Hierin wordt duidelijk dat de zaken verbonden zijn, de opening van de toetredingsonderhandelingen wordt definitief verbonden aan de douane-unie en de Associatie Raad bijeenkomst van 6 maart. Maar dit is een woordvoerder, hij kan de verschillende raadsbijeenkomsten per abuis hebben verward.

Op 6 maart waren er persconferenties voor zowel de Associatie Raad met Turkije als voor de Algemene Zaken Raad van de Europese Unie. Die van de Associatie Raad vond eerst plaats en werd gegeven door de Ministers van Buitenlandse Zaken van Frankrijk en Turkije, Alain Juppé en Murat Karayalçin, aangaande Cyprus werd gesteld:

“Je voudrais également rappeler qu'à l'occasion de cet accord, l'Union européenne a précisé le calendrier d'ouverture des négociations avec Chypre, mais qu'elle va mettre en place avec ce pays un dialogue structuré qui s'inspirera de ce que nous avons déjà mis en oeuvre avec les PECO. J'espère que cette initiative, et de façon générale l'ensemble des décisions prises aujourd'hui pourront favoriser l'élaboration, dans le cadre des résolutions des Nations unies d'un accord entre les deux communautés de l'île. [...] J'espère que le renforcement des relations entre la Turquie et l'Union européenne permettra d'avancer, c'est en tout cas dans cet esprit que nous avons conclu cet accord.”⁴⁸

Het is duidelijk hier dat Brewins verhaal grotendeels klopt, hoewel de beslissing tot toetredingsonderhandelingen met Cyprus niet een beslissing van de Associatie Raad met Turkije is, werd de beslissing wel genomen tijdens deze raad. Ook wordt de Franse visie dat goede relaties tussen de Europese Unie en Turkije bij zullen dragen aan de oplossing van het Cyprus Probleem bevestigd, hetgeen ook tijdens een latere persconferentie bevestigd werd.⁴⁹ De aanwezigheid van Karayalçin bij deze persconferentie bevestigd verder ook dat Turkije op de hoogte was van de verbinding.

Maar het is vooral na de persconferentie van de Algemene Zaken Raad die bevestigd dat kennis van de pakketovereenkomst niet te ontkennen valt door Turkije, over Cyprus wordt gesteld:

“Avec Chypre, je reste [...] dans le paquet global qui a été approuvé dans la perspective du Conseil d'Association avec la Turquie ; nous avons précisé le calendrier des discussions et affiné le dialogue

47 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Point du Presse du 2 Mars 1995 Déclarations fur Porte Parole*. (Parijs, 2 maart 1995) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

48 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Conseil d'Association Turquie – Union européenne – Conférence de Presse Conjointe du Ministre des Affaires Etrangères, M. Alain Juppe et du Minisyre Turc des Affaires Etrangères, M. Murat Karayalçin – propos du Ministre*. (Brussel, 6 maart 1995)

49 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Turquie – Union Européenne – intervention du Ministre des Affaires Etrangères, M. Alain Juppe au titre de la Présidence du Conseil de L'Union européenne*. (Brussel, 6 maart 1995) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

structuré qui sera mis en place avec Chypre.”⁵⁰

Het is dus niet te ontkennen dat alle betrokken partijen, inclusief Turkije, geweten moeten hebben dat er sprake was van een pakketovereenkomst tijdens de Associatie Raad met Turkije. Vanuit Frans oogpunt was het geven van een datum voor het begin van de onderhandelingen geen probleem; de datum bracht een verbetering van de relaties met Turkije met zich mee die op hun beurt weer zouden bijdragen aan het oplossen van het Cyprus Probleem waardoor de toetreding van een verdeeld Cyprus niet aan de orde zou komen.

Maar het moment waarop deze pakketovereenkomst onderuitgehaald wordt lijkt Brewin verkeerd te hebben. Brewin stelt dat Turkije zijn oppositie tegen het begin van de toetredingsonderhandelingen met Cyprus uitsprak op hetzelfde diner van 6 maart waar de Europese ministers van Buitenlandse Zaken hun uitspraken over de pakketovereenkomst deden.⁵¹ Op een persconferentie van 7 maart stellen de Franse minister van Buitenlandse Zaken Alain Juppé en de Franse Minister voor Europese Aangelegenheden Alain Lamassoure in hun rol van voorzitter van de Europese Unie echter het volgende over hetzelfde diner:

“La Présidence note d'ailleurs avec satisfaction que lors du débat qui a suivi la session formelle du Conseil, au dîner, le Premier ministre et le ministre des Affaires étrangères turcs ont eux-mêmes indiqué que l'objectif de la Turquie était bien de favoriser la réalisation de cette Fédération bicommunautaire et bizonale que j'évoquais à l'instant et se sont déclarés prêts à discuter avec la Grèce des moyens de réaliser cet objectif auquel l'Union elle-même est prête à apporter son concours.”⁵²

Het is nogal vreemd dat hier de indruk gegeven werd dat Turkije zich inzette voor een oplossing van het probleem en daarover met Griekenland discussieerde tijdens hetzelfde diner waarop Karayalçin namens Turkije volgens Brewin zijn uitlatingen tegen Cypriotische toetreding deed. Hoewel het mogelijk is dat men hier probeert de schade te beperken, stelt dezelfde verklaring ook hoe belangrijk en zelf historisch deze gebeurtenis is; een niet waarschijnlijke uitspraak als men zich bewust is van het feit dat die overeenkomst elk moment kan instorten.

Desondanks klopt wat de Turkse Minister voor Buitenlandse Zaken Karayalçin volgens Brewin gezegd heeft wel en ook dat het nog diezelfde avond 6 maart was. Op een andere persconferentie, ook op 7 maart, wordt een woordvoerder van het Franse Ministerie van Buitenlandse ondervraagd over de uitspraken van de Turkse Minister de avond ervoor:

“Comment la Présidence française de l'Union européenne entend-elle réagir aux

50 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Conseil Affaires Generales – Conference de Presse du Ministre des Affaires Etrangères*. M. Alain Juppe au nom de la Présidence de l'Union européenne. (Brussel, 6 maart 1995) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

51 Brewin, *The European Union and Cyprus*, 25.

52 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Présidence Française de l'Union Européenne – Conference de Presse du Ministre des Affaires Etrangères*, M. Alain Juppe et du Ministre Délégué aux Affaires européennes, M. Alain Lamassoure (Parijs, 7 maart 1995) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

déclarations faites hier par le Ministre turc des affaires étrangères qui remettent en question l'accord conclu hier à Bruxelles sur Chypre”⁵³

In de daaropvolgende uitwisseling is wel degelijk sprake van schadebeperking. Ten eerste wordt herhaaldelijk gesteld dat de startdatum voor toetredingsonderhandelingen met Cyprus een aangelegenheid is van de EU en genomen op de Algemene Zaken Raad:

“L'Union européenne a précisé le calendrier d'ouverture de négociations avec Chypre, dans la perspective de l'adhésion. C'est une décision qui relève de l'Union européenne. L'Union, en outre, comme vous le savez, va mettre en place un dialogue structuré. [...]Je vous disais ce qu'il en est en ce qui concerne l'adhésion de Chypre. C'est l'Union européenne qui se détermine à ce sujet. C'est ce qu'elle a fait hier.”⁵⁴

Gecombineerd lijken beide persconferenties van 7 maart erop te duiden dat Turkije inderdaad de pakketovereenkomst loskoppelde op de avond van 6 maart maar niet tijdens het diner dat Brewin noemt, wat ook hetzelfde diner is waarbij hij onduidelijkheid is over welke van de grote EU lidstaten het woord namen.

Tegelijkertijd is het beeld dat Brewin schetst met betrekking tot het uiteenvallen van de pakketovereenkomst wel correct: Turkije zette de eerste stap en zegde zijn medewerking aan het oplossen van het Cyprus Probleem feitelijk op. Dit kan in Frankrijk niet goed ontvangen zijn: Turkije was voor de overeenkomst duidelijk op de hoogte van wat de EU beoogde aangaande Cyprus en had geen tekenen gegeven van onoverkoombare bezwaren. Maar toen de douane-unie een feit was, uitte Turkije een radicaal tegenovergestelde mening. Dit schiep voor Frankrijk en de Europese Unie een nieuw probleem naast het uitblijven van een goede en stabiele relatie met Turkije. Cyprus had een startdatum gekregen voor toetredingsonderhandelingen en zonder hulp van Turkije was het oplossen van het Cyprus Probleem een stuk lastiger.

Frankrijk paste echter niet direct haar houding aan, op 14 maart 1995 licht de Franse minister voor Europese Aangelegenheden Alain Lamassoure voor het Europees parlement in Straatsburg de relaties met Turkije toe. Over het Cyprus probleem en de overeenkomst van 6 maart zegt hij:

“Le Conseil a estimé que pour la première fois depuis longtemps, une chance existait de progresser parallèlement sur les Droits de l'Homme en Turquie, les relations de l'Union européenne avec la Turquie et le statut de Chypre ainsi que ses perspectives d'adhésion à l'Union européenne.

Dans cet esprit, le Conseil du 6 mars 1995 a défini un cadre politique général fondé sur la volonté de rompre avec les tensions et les ressentiments du passé, de créer des conditions plus favorables permettant de parvenir à des solutions basées sur la confiance et la compréhension réciproque, de favoriser l'évolution démocratique en Turquie et de contribuer

53 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Point du Presse du 7 mars 1995 Déclarations de Porte-Parole* (Paris, 7 maart 1995) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/ex1-php/cadcgp.php>

54 Ibidem.

au renforcement de la protection des Droits de l'Homme dans ce pays.”⁵⁵

Dit zou echter al snel een illusie blijken die niet vol te houden was.

Imia/Kardak

In tegenstelling tot het begin van een goede en stabiele relatie tussen Turkije en de Europese Unie liep vooral tussen Griekenland en Turkije de spanning hoog op na het uiteenvallen van de pakketovereenkomst van 6 maart 1995. In januari 1996 bereikte de spanningen hun hoogtepunt toen in een dispuut over het onbewoonde eiland Imia/Kardak de vloten van beide landen tegen elkaar uitvoeren. De affaire werpt licht op hoe Frankrijk de overeenkomst van 6 maart 1995 inmiddels zag. In een persevenement op 23 februari 1996 komt het Imia/Kardak conflict aan bod en stelt de woordvoerder dat Frankrijk de overeenkomst nog steeds ziet als één geheel. Maar tegelijkertijd stelt hij ook dat de huidige kwestie omtrent Imia/Kardak geen betrekking heeft op deze overeenkomst over een douane-unie en de Cypriotische toetreding:

“[...]l'accord du 6 mars 1995 est un tout indissociable et cet accord est un accord qui permet l'Union douanière entre l'Union européenne et la Turquie. C'est un accord qui parle de l'ouverture de négociations d'adhésion pour Chypre, c'est un tout indissociable qui n'a rien à voir avec la crise actuelle.”⁵⁶

Als deze crisis tussen Turkije en Griekenland los staat van de overeenkomst op 6 maart, heeft Frankrijk tegen deze tijd dus opgegeven dat Griekenland zich met de douane-unie verbond aan een algemene verbetering van de relaties met Turkije. De overeenkomst van 6 maart is verworden tot een simpele ruil tussen douane-unie en een startdatum voor onderhandelingen.

Hoewel Frankrijk op dit moment overeenkomst van 6 maart nog steeds als een pakket overeenkomst was, geeft Frankrijk hier geen blijk van de overtuiging dat de overeenkomst van 6 maart betekende dat Griekenland zich zou inzetten voor betere relaties. Het uitvaren van de Griekse en Turkse vloot past zeker niet in een beleid gericht op verbeterde relaties. Als deze interactie tussen Turkije en Griekenland echter los staat van de 6 maart overeenkomst, dan is verbetering van de relatie met Turkije niet langer onderdeel van die overeenkomst in de ogen van Frankrijk.

De Cypriotische Raket Crisis

De strategie van Cyprus in haar toetreding is er op berust om een imago van ideale kandidaat lidstaat te creëren. Van alle landen die een aanvraag voor lidmaatschap hadden lopen had de Republiek van Cyprus ook de beste papieren: het hoogste inkomen, de langste stabiele democratie en een goed opgeleid

55 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Declaration du Ministre Delegue aux Aaffires Europeennes*, M. Alain Lamassoure, au titre de la Presidence du Conseil Europeen, devant le Parlement europeen, sur les relations avec la Turquie (Strasbourg, 14 maart 1995) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

56 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Point du Presse du 23 Fevrier 1996*. (Parijs, 23 februari 1996) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

ambtenarenapparaat. Cyprus versterkte dit idee van de ideale kandidaat door altijd in de voorhoede te lopen met betrekking tot het harmoniseren met de *acquis communautaire*.⁵⁷ President van de Republiek van Cyprus George Vassiliou stelt dat Cyprus de intentie had om “To be, as they say, 'the best pupils in the class'”.⁵⁸ Maar meer nog dan door deze daden en feitelijke positie, presenteerde Cyprus zich ook als de meest welwillende van de EU kandidaat lidstaten. President Vassiliou nam persoonlijk het leiderschap over zowel de onderhandelingen met de EU als de harmonisatie op zich, iets wat volgens hem geen enkel andere lidstaat deed die het in plaats daarvan aan verschillende lager geplaatste ambtenaren over lieten.⁵⁹

Maar het Cyprus probleem lag een stuk ingewikkelder. Het was de Republiek van Cyprus duidelijk dat het gezien moest worden als strevend naar een politieke oplossing voor de verdeling van het eiland, maar zonder daarbij teveel concessies aan de Turks Cyprioten te doen. Hoe ingewikkeld dit was bleek uit de Cypriotische Raket Crisis die in januari 1997 begon. De Republiek van Cyprus schafte twee S300 luchtafweersystemen aan van Rusland die vanaf Cyprus ook het Turkse luchtruim zouden kunnen bereiken. Turkije reageerde met dreigende taal waarop zowel Griekenland als Rusland troepen in paraatheid en positie brachten. Met de verplaatsing van het S300 systeem naar Kreta en een uiteindelijk overdoen van het gehele systeem aan Griekenland wist de Republiek van Cyprus een escalatie te voorkomen.

Aanvankelijk was er een veroordelend geluid tegen de Republiek van Cyprus gekomen wegens het bewapenen op een moment dat beide kanten juist naar elkaar toe zouden moeten komen. Hoewel de Republiek van Cyprus de S300 systemen inruilde voor andere afweersystemen met een korter bereik, was puur het afzien van de S300 systemen een stap die veelgeprezen werd ondanks het feit dat enkel de aard van de bewapening veranderde. Ook Frankrijk zag het afzien van de bewapening in een positief licht:

“J'ai également rappelé notre position en ce qui concerne les missiles S-300 en estimant que ce serait une sage décision de renoncer à leur déploiement.”⁶⁰

Hoewel de Republiek van Cyprus er in deze kwestie relatief goed uit kwam, liet de kwestie wel zien hoe gevoelig het lag dat de Republiek niemand onnodig tegen het hoofd stootte; vooral Turkije niet. Turkije was ten slotte een belangrijke actor in het Cyprus Probleem en moest tegemoet gekomen worden in plaats van voor het hoofd gestoten.

De Opening van de Toetredingsonderhandelingen

In de woorden van de overeenkomst van 6 maart 1995 was er overeengekomen dat de toetredingsonderhandelingen met Cyprus zouden beginnen zes maanden na het afsluiten van de conferentie over het aanpassen van de Europese instituties voor de aankomende uitbreiding.⁶¹ Als precieze datum

57 Peter Ludlow, *The Making of the New Europe: The European Councils in Brussels and Copenhagen 2002* (Brussel 2004) 219-239.

58 George Vassiliou, *Foreword by President Vassiliou*. In: Stefanou, Constantin. *Cyprus and the EU: The Road to Accession* (Bodmin 2005)xii-xvi; xii.

59 Idem. xiii.

60 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Point de Presse Conjoint du Ministre des Affaires Etrangères, M. Hubert Védrine, et du ministre Chypriote des Affaires Etrangères, M. Ioannis Cassoulidis – propos du Ministre Français* - (Parijs, 12 mei 1998) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

61 Brewin, *The European Union and Cyprus*, 23.

betekende dit 31 maart 1998 en ondertussen was de oplossing van het Cyprus Probleem geen stap dichterbij gekomen. Griekenland had met de Imia/Kardak kwestie vanaf 25 december 1995 opnieuw de spanningen laten oplopen rond de kwestie van rechten in de Egeïsche zee die Turkije en Griekenland elkaar betwisten en Cyprus had met de raketcrisis ook geen positieve stappen voorwaarts weten te nemen. Daarnaast was het ook nog eens zo dat met het afwijzen van Turkije als kandidaat lidstaat tijdens tijdens de Europese Raad in Luxemburg in 1997 Turkije zich verder van Europa had gedistantieerd en weigerde over de Cyprus kwestie te praten.⁶²

Bij lidstaten waaronder Frankrijk bestond de vraag of Griekenland en de Republiek van Cyprus wel voldoende inzet toonden en bereid waren om concessies te doen voor een oplossing. Frankrijk probeerde de onderhandelingen zo in te leiden dat als niet het hele eiland kon profiteren van de toetreding, de toetredingen stopgezet konden worden. Maar Griekenland hield dit tegen en slaagde erin te voorkomen dat er vanaf het begin al condities werden vastgesteld waaronder de onderhandelingen konden worden stopgezet.⁶³ Maar in dit proces veranderde Griekenland wel de manier waarop de Europese Unie aankeek tegen de rol die toetreding speelde in het onderhandelingsproces.

Voor de onderhandelingen had de Europese Unie een bepaald idee welke positie ze innam ten opzichte van de toetreding van Cyprus en het Cyprus Probleem. Deze werd voor het eerste verwoord in de opinie van de Commissie over Cypriotische toetreding uit 1993:

“In view of all the above and in the expectation of significant progress in the talks currently being pursued under the auspices of the Secretary-General of the United Nations, the Commission feels that a positive signal should be sent to the authorities and the people of Cyprus confirming that the Community considers Cyprus as eligible for membership and that as soon as the prospect of a settlement is surer, the Community is ready to start the process with Cyprus that should eventually lead to its accession.”⁶⁴

Het idee vanaf 1993 was dat de mogelijkheid van Europese toetreding als een katalysator zou werken, als een oplossing voor het Cyprus Probleem naderbij kwam konden aan onderhandelingen voor de daadwerkelijke toetreding begonnen worden. De overeenkomst van 6 maart 1995 beoogde zowel de oplossing naderbij te brengen als de onderhandelingen te beginnen. Uiteindelijk zouden echter de onderhandelingen voor toetreding beginnen en was een oplossing niet dichterbij gekomen. Er moest duidelijk een nieuw standpunt ingenomen worden.

Het Franse idee was de onderhandelingen afhankelijk te maken van voortgang van de onderhandelingen over een oplossing. Maar Griekenland stelde en kreeg steun voor het idee dat dit de Turkse zijde een veto zou geven over de toetreding van Cyprus.⁶⁵

62 Idem. 91.

63 Hoffmeister, *Legal Aspects of the Cyprus Problem*, 99-100.

64 Europese Commissie, *Commission Opinion on the Application by the Republic of Cyprus for Membership – Extracts*. (30 juni 1993)

http://ec.europa.eu/enlargement/archives/enlargement_process/past_enlargements/eu10/op_06_93_en.htm (Laatst bezocht: 27-05-2011)

65 Hoffmeister, *Legal Aspects of the Cyprus Problem*, 99-100.

Het was al bij de top in Luxemburg dat een nieuwe visie op de rol van de toetredingsonderhandelingen in de oplossing van het Cyprus probleem duidelijk geformuleerd werd:

“28. The accession of Cyprus should benefit all communities and help to bring about civil peace and reconciliation. The accession negotiations will contribute positively to the search for a political solution to the Cyprus problem through the talks under the aegis of the United Nations which must continue with a view to creating a bi-community, bi-zonal federation. In this context, the European Council requests that the willingness of the Government of Cyprus to include representatives of the Turkish Cypriot community in the accession negotiating delegation be acted upon. In order for this request to be acted upon, the necessary contacts will be undertaken by the Presidency and the Commission.”⁶⁶

Het idee was dat als Grieks en Turks Cyprioten samen onderhandelden over toetreding tot de Unie, dit proces onderling vertrouwen zou scheppen en bij zou dragen aan het naderbij brengen van een oplossing voor het Cyprus Probleem. De Republiek van Cyprus stond met enkele voorwaarden die niet publiek zijn gemaakt toe dat een delegatie van de TRNC deelnam aan de onderhandelingen. In de Franse ogen waren de voorwaarden echter niet acceptabel en Frankrijk ondernam een poging onderhandelingen te stoppen totdat een Turks Cypriotische delegatie deelnam aan de onderhandelingen op basis van gelijkheid.⁶⁷ De Franse positie werd echter al gauw onmogelijk; de Turks Cypriotische zijde dacht er niet over deel te nemen aan de toetredingsonderhandelingen op basis van een applicatie die ze niet erkenden.⁶⁸ Vrijwel elke bijeenkomst van de Europese leiders ging vanaf dat punt gepaard met een oproep aan de Turkse zijde deel te nemen aan de onderhandelingen. Elk Europees rapport over de kwestie herhaalde de uitnodiging van Grieks Cypriotische zijde aan de Turks Cypriotische zijde om deel te nemen in de onderhandelingen. In de onderhandelingen zelf bleef dit ook een schaduw over het geheel; elk afgesloten hoofdstuk van de onderhandelingen werd afgesloten met de woorden dat:

“The invitation of the Cyprus government to include representatives of the Turkish Cypriot community in the negotiations has so far not been taken up, and that the Conference may therefore return to this chapter at an appropriate moment.”⁶⁹

De roep van de Europese Unie om deelname bleef echter onbeantwoord door de Turks Cypriotische zijde en de Franse poging hun deelname te bewerkstelligen was zodoende gedoemd te mislukken.

Nieuwe Betrokkenheid van de Verenigde Naties

Het begin van de toetredingsonderhandelingen met Cyprus was niet geheel zonder effect op de zoektocht naar een oplossing voor het conflict. Het was één van de redenen dat de Verenigde Naties (VN) een nieuwe

66 Europese Raad Luxemburg, *12 and 13 december Presidency Conclusions*. (Luxemburg 1997).

67 Brewin, *The European Union and Cyprus*, 127-130.

68 Idem. 30.

69 Hoffmeister, *Legal Aspects of the Cyprus Problem*, 100-101.

impuls gaf aan de onderhandelingen met de Turks en Grieks Cyprioten aangaande het Cyprus conflict. Het Cyprus Probleem was al sinds 1964 onderdeel van de agenda van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, helaas zat er sinds de jaren zeventig weinig schot in de onderhandelingen en was er nauwelijks verandering te bespeuren. Desondanks besloot de in 1997 nieuw geïnstalleerde Secretaris-Generaal Kofi Annan, aangespoord door de landen van de G8, om in 1999 de onderhandelingen opnieuw te openen met zijn nieuwe Speciale Vertegenwoordiger Alvaro de Soto.⁷⁰

De redenen die de Secretaris-Generaal gaf waren als volgt:

“However, the new circumstances included the adoption by the Security Council of resolution 1250 (1999), the four guidelines of which provided a clear and realistic framework for negotiation, the evolving Greek-Turkish rapprochement, the European Council decision in December 1999 at Helsinki that opened the door to Turkey's candidature for accession, as well as the prospect for the enlargement of the European Union by up to 10 new members, including Cyprus. The European Union factor in particular offered a framework of incentives to reach a settlement as well as deadlines within which to reach it.”⁷¹

Deze woorden uit het rapport van 2003 zijn niet geheel chronologisch correct, de vernieuwing van de VN inzet voor een oplossing vonden al plaats voor de Helsinki top van december 1999. De eerste onderhandelingen vonden plaats op 3 december, ruim een week voor Helsinki.⁷² De Conclusies van Helsinki noemen de nieuwe VN onderhandelingen ook in punt 9a van de conclusies.⁷³ Desondanks werkte de toetredingsonderhandelingen toch in het voordeel volgens de VN omdat het een idee van urgentie voor een probleem schiep dat tot dan toe afwezig was geweest.

De hernieuwde interesse en inzet van de VN in het conflict was echter een belangrijke stap aangezien de Europese Unie de VN altijd had aangewezen als de organisatie onder wiens toezicht de onderhandelingen zouden plaatsvinden. De positieve interpretatie die de VN geeft aan de start van de onderhandelingen en de positieve reactie in het rapport op de daaropvolgende EU beslissingen aangaande Turkije laten zien dat hoewel de onderhandelingen met een verdeeld Cyprus ongewenst waren, ze wel geleid hadden tot een nieuwe inzet voor de oplossing van het Cyprus Probleem.

De positie van de Fransen is hierbij echter moeilijk te bepalen. De nieuwe impuls vanuit de VN voor een oplossing van het Cyprus probleem werd zeker niet tegengewerkt door Frankrijk, die het via de G8 en de Veiligheidsraad ondersteunde zonder commentaar. Maar opvallend is de houding aan de zijlijn die Frankrijk inneemt wat betreft de oplossing van het Cyprus Probleem. In het geval van de eerdergenoemde impuls vanuit de G8 zijn het Groot-Brittannië en de Verenigde Staten die het voortouw nemen. Historisch gezien is dit niet geheel verrassend: Cyprus is een voormalige Britse kolonie en zowel Groot-Brittannië als de Verenigde Staten hebben nauwere banden met Turkije en Griekenland dan Frankrijk. Maar de Franse afzijdigheid bij de zoektocht naar een oplossing is meer opvallend als gekeken wordt naar wie er wel

70 Idem. 101.

71 United Nations Security Council. *S/2003/398: Report of the Secretary-General on his Mission of Good Offices in Cyprus*. (1 april 2003) 2.

72 Hoffmeister, *Legal Aspects of the Cyprus Problem*, 101-102.

73 Europese Raad Helsinki, *Conclusies van het Voorzitterschap 10 en 11 december 1999* (Helsinki 1999).

allemaal bij betrokken waren.

In het geval van het Cyprus Probleem was het niet gebruikelijk om vertegenwoordigers van een land zich te laten bemoeien met het Cyprus Probleem. Het direct spreken met vertegenwoordigers van de TRNC zou in tegenspraak zijn met het feit dat geen enkel land behalve Turkije de TRNC erkende. Landen en internationale organisaties die zich inzetten voor een oplossing van het conflict stelden daarom “speciale vertegenwoordigers” aan die zonder diplomatieke misstappen te begaan de TRNC vertegenwoordigers konden bezoeken. De EU had verschillende speciale vertegenwoordigers van de Commissie en van verschillende voerders van het presidentschap van de Unie. Daarnaast hadden ook individuele lidstaten speciale vertegenwoordigers: Finland, Zweden, Duitsland en natuurlijk Groot-Brittannië. Ook daarbuiten waren speciale vertegenwoordigers ingezet, landen zo divers als Australië, Rusland en natuurlijk de Verenigde Staten zetten zich actief in voor een oplossing van het probleem. Frankrijk had echter geen speciale vertegenwoordiger in Cyprus.⁷⁴

Wat betreft de voortgang van de onderhandelingen tussen de TRNC en de Republiek van Cyprus was Frankrijk dus afhankelijk van de standaard contacten met de Republiek van Cyprus en de rapporten van derden. Deze derden omvatten echter wel de speciale vertegenwoordigers. Het online archief van het Franse Ministerie van Buitenlandse Zaken dat een overzicht geeft van alle evenementen in de internationale politiek waar Frankrijk bij betrokken is, geeft indien gekeken wordt naar evenementen waarbij Cyprus betrokken is ook de ontmoetingen tussen deze Speciale Vertegenwoordigers en Frankrijk weer. Op 10 juli 1996 bezocht de speciale vertegenwoordiger van de Secretaris-Generaal voor Cyprus Han Sung-Joo Frankrijk.⁷⁵ Op 6 juni 1997 volgt Sung-Joo's opvolger Diego Cordovez in diens voetsporen, iets wat hij herhaalt op 27 november van hetzelfde jaar.⁷⁶ Daarnaast is Frankrijk permanent lid van de VN Veiligheidsraad waardoor Frankrijk ook toegang had tot de mondelinge rapporten van de Secretaris-Generaal en zijn speciale vertegenwoordiger in de veiligheidsraad.⁷⁷ Door de grote rol die de VN speelt in de informatievoorziening van Frankrijk aangaande Cyprus, zal de mening van de VN over de mogelijkheid van een oplossing voor het Cyprus Probleem dus ook de Franse visie op het probleem hebben beïnvloed.

74 Brewin, *The European Union and Cyprus*, 95-96.

75 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *FRANCE / CHYPRE - ONU - 10 juillet 1996 - Paris - visite du nouveau représentant* <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

76 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *FRANCE / ONU - CHYPRE - 6 juin 1997 - Paris - visite du représentant spécial du* <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *FRANCE / CHYPRE - ONU - 27 novembre 1997 - Paris - visite du représentant spécia* [sic] <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

77 United Nations Security Council. *S/2003/398: Report of the Secretary-General on his Mission of Good Offices in Cyprus*. (1 april 2003) 2.

3. De Helsinki Top

De Kwestie Cyprus aan het Begin van de Top

Het Franse parlement had zich ondanks het relatief hoge profiel van de beslissing van maart 1995 niet bijzonder bezig gehouden met de Cyprus kwestie. Eind 1997 kwam de eerste vraag van socialist Yamgnane Kofi over wat nou eigenlijk precies de voorwaarden voor Cypriotische toetreding waren en hoe Frankrijk daar tegenover stond:

“Cet état de belligérance larvé, couplé à la livraison, pour la même année, de missiles sol-air S-300 russes à la République de Chypre, demeure préoccupant. Aussi il souhaiterait savoir si la restauration de la paix dans l'île a bien été posée comme préalable à toute négociation d'adhésion, et connaître la position de la France pour ce qui se rapporte aux conditions de cette adhésion.”⁷⁸

In het antwoord van de regering wordt verwezen naar de beslissing van 6 maart 1995 en wordt deze verbonden met de conclusies van de Europese Raad van Luxemburg uit hetzelfde jaar:

“[...]de la décision du Conseil des ministres de l'Union du 6 mars 1995, selon laquelle les négociations d'adhésion commenceront six mois après la fin de la Conférence intergouvernementale et l'adhésion devra bénéficier à l'ensemble de l'île et concourir à la paix civile et à la réconciliation. Cela signifie que l'adhésion doit se faire au profit d'une île réunifiée, et que les Chypriotes turcs participent aux négociations d'adhésion, [...] le Gouvernement soutient fermement le processus engagé par le secrétaire général des Nations unies pour parvenir à un règlement global à Chypre par la voie de négociations intercommunautaires, qui devraient progresser parallèlement aux négociations d'adhésion à l'Union européenne, afin de parvenir à l'objectif d'adhésion d'une île réunifiée.”⁷⁹

De belangrijkste veranderingen na de Europese Raad van Luxemburg zijn hier aanwezig: Turks Cyprioten dienen deel te nemen aan de onderhandelingen en op deze wijze zal dit bijdragen aan het vinden van een oplossing.

Begin 1999 zoekt Dominique Paillé echter de confrontatie, hij vraagt zich af of de voorwaarde van een oplossing geen staltechniek is om de relaties tussen de EU en Turkije en vooral ook Frankrijk en Turkije goed te houden. Hij gaat in zijn vraag echter ook al een stap verder dan de onderhandelingen:

“Le seul obstacle à l'entrée de Chypre dans l'Europe est la division de l'île. Bien qu'elle n'ait pas été posée en préalable, certains en France se demandent s'il serait prudent d'accepter Chypre dans ces

78 Assemblée Nationale, *Question No: 6336 de M. Yamgnanen Kofi*. (17 november 1997/ 29 december 1997) <http://questions.assemblee-nationale.fr/q11/11-6336QE.htm> (Laatst bezocht 26-05-2011).

79 Ibidem.

conditions. C'est à l'évidence un moyen dilatoire utilisé pour ne pas altérer les relations européennes et particulièrement françaises avec la Turquie. Les Chypriotes n'ont pas à supporter ce qui pourrait apparaître comme un manque de courage de l'Union et de ses Etats membres. En effet, l'intégration de Chypre dans l'Union européenne est le seul moyen de stimuler la recherche d'une solution qui permettra la réunification de l'île et elle créera les conditions propices à la réconciliation et à la coopération entre les deux communautés de l'île. En conséquence, il lui demande si la France défendra cette position devant ses partenaires européens.”⁸⁰

Paillé kijkt niet alleen naar de onderhandelingen, maar zelfs al naar wat de gevolgen zouden zijn van een Cypriotische toetreding, namelijk het naderbij komen van een oplossing van het Cyprus Probleem. Op de vraag of Frankrijk dit idee verdedigt binnen de Europese Unie haalt de Minister van Defensie Alain Richard opnieuw de beslissing van 6 maart 1995 aan en stelt daarnaast ook:

“La France reste donc attachée à ce que le processus d'adhésion se fasse au profit d'une île réunifiée et que les Chypriotes turcs participent aux négociations d'adhésion au sein d'une délégation chypriote unique. [...]

A l'occasion de l'ouverture des négociations en novembre dernier, plusieurs Etats membres, dont la France, ont constaté que la division persistante de l'île posait des problèmes spécifiques en matière de reprise de l'acquis, [...] Ils ont donc insisté auprès de l'ensemble des parties sur l'importance et l'urgence d'un règlement politique, seule solution aux problèmes pouvant se poser dans le cadre du processus de négociations.

La France a soutenu l'ouverture des négociations, mais elle n'en souhaite pas moins que les difficultés d'ordre politique ou pratique apparaissant dans le cours des négociations de manière objective ne soient pas occultées. [...] En l'espèce, le Conseil européen devra garder la maîtrise du processus, tout en faisant pression sur les parties concernées pour qu'une solution politique soit trouvée d'ici à l'adhésion.

C'est en vertu de ces principes que la France continuera à se déterminer. Sans reconnaître de droit de veto à quiconque, elle s'efforcera de contribuer à un règlement politique de la crise chypriote favorisant l'adhésion de l'ensemble de l'île.”⁸¹

De conclusies van Luxemburg worden hier wederom herhaald. Frankrijk houdt hier duidelijk vast aan het idee dat een verdeeld Cyprus problemen heeft die alleen een oplossing van het Cyprus Probleem weg kan nemen. Maar is zich bewust van het feit dat dit gezien kan worden als het geven van een veto aan de Turkse zijde. Interessant is dat het gepresenteerd wordt als een vorm van controle van de raad over het proces. Juist de ambiguïteit die bestaat over de vraag of een oplossing van het probleem vereist is voor toetreding zorgt ervoor dat noch de Turkse noch de Griekse zijde het zoeken naar een oplossing opgeeft omdat het uiteindelijke resultaat daarvan geen invloed heeft op het bewerkstelligen van hun eigen doeleinden.

80 Assemblée Nationale, *Question No: 577 de M. Paillé Dominique* (25 januari 1999/ 27 januari 1999) [http://questions-
assemblee-nationale.fr/q11/11-23369QE.htm](http://questions-assemblee-nationale.fr/q11/11-23369QE.htm) (Laatst bezocht 26-05-2011).

81 Ibidem.

Monsieur Dominique blijft echter sceptisch aangaande de beweringen:

“Je prends acte de vos propos, monsieur le ministre. Par certains aspects, ils tiennent du langage diplomatique et me laissent un peu sur ma faim.”⁸²

Een paar maanden later volgt echter een antwoord op een soortgelijke vraag van Assemblée lid Roland Blum. Hij stelt dat zolang enkele lidstaten een oplossing van het Cyprus Probleem als toetredingsvoorwaarde hanteren Turkije feitelijk een veto heeft. Blum wil weten welke voorwaarden de lidstaten precies stellen aan Cyprus. Het antwoord komt deze keer van Minister van Buitenlandse Zaken Hubert Védrine⁸³ en is qua inhoud grotendeels gelijk aan bovenstaand antwoord van eerder dat jaar. Er is echter een kleine toevoeging:

“Notre pays reste attaché à ce que le processus d'adhésion se fasse au profit d'une île réunifiée et que les Chypriotes turcs participent aux négociations d'adhésion au sein d'une délégation chypriote unique. Notre pays est, avant tout, soucieux de ce que les négociations entre Chypre et l'Union européenne ne favorisent pas une partition de fait de l'île.”⁸⁴

De toegevoegde statement is dat Frankrijk boven alles er zorg voor wil dragen dat de Europese toenadering tot Cyprus niet het tegengestelde van een oplossing bewerkstelligt: een in stand houding van het Cyprus Probleem. Er lijkt hier Franse angst te bestaan dat als Europa te toegeeflijk is aan de Republiek van Cyprus die zich niet inzet voor toenadering tot de TRNC en dat zodoende de houding van de EU tijdens de toetreding gezien kon worden als bijdrage aan het in stand houden van het Cyprus Probleem. Een positie die voor de EU inderdaad haar geloofwaardigheid zou aantasten. Védrine verwerpt het idee dat de toetredingsonderhandelingen kunnen bijdragen aan een oplossing van het Cyprus Probleem niet, maar is zich ervan bewust dat dit niet een gegeven is en dat men de toetredingsonderhandelingen zo moet inkleden dat het bijdraagt in plaats van afbreuk doet aan een oplossing.

Het overwegend pro-Griekse sentiment dat uit deze vragen blijkt was echter niet kenmerkend voor het gehele parlement. Op 2 december verschijnt een rapport van Jean- Bernard Raimond dat bericht over de voortgang van de toetredingsonderhandelingen met alle kandidaten. Het rapport van Raimond werd ook gelezen buiten het parlement, in zijn bespreking van de Helsinki Top met leden van het parlement op 21 december 1999 roemt Minister voor Europese Zaken Pierre Moscovici het rapport.⁸⁵ Waar de

82 Ibidem.

83 De weergave van de vraag en zijn antwoord in de weergave van het Assemblée Nationale (1) geeft niet aan wie de vraag beantwoord. Echter in het archief van Ministerie van Buitenlandse Zaken (2) is het exacte antwoord ook terug te vinden en toegeschreven aan Hubert Védrine, de vraag ontbreekt echter in deze weergave.

(1)Assemblée Nationale, *Question No: 23369 de M. Blum Roland*. (28 december 1998/15 maart 1999) <http://questions.assemblee-nationale.fr/q11/11-23369QE.htm> (Laatst bezocht 26-05-2011).

(2) Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Elargissement – Chypre – attitude de la France réponse du ministre des Affaires Étrangères, M. Hubert Védrine, à une Question écrite à l'assemblée nationale* - (Parijs, 15 maart 1999) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

84 Assemblée Nationale, *Question No: 23369 de M. Blum Roland*. (28 december 1998/15 maart 1999) <http://questions.assemblee-nationale.fr/q11/11-23369QE.htm> (Laatst bezocht 26-05-2011).

85 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Audition du Ministre Délégué Charge des Affaires Européennes, M. Pierre Moscovici, par la Commission des Affaires Étrangères et la Délégation pour l'Union européenne de l'Assemblée Nationale*. (Parijs, 21 december 1999) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

parlementsleden van de eerdere vragen zich afvroegen of de Republiek niet benadeeld werd bij de toetredingsonderhandelingen, stelt Raimond na het bekijken van de voortgang van de verschillende kandidaat lidstaten aan de vooravond van de Helsinki top:

“Il est remarquable que le pays candidat qui ait réussi à clore le plus grand nombre de chapitres – Chypre – soit paradoxalement celui qui fait l’objet d’une partition et que cette situation n’ait pas empêché la Commission de clore, même provisoirement, les chapitres des relations économiques extérieures et de l’union douanière avec ce pays.”⁸⁶

Er is hier een verbazing en terughoudendheid te zien wat betreft de voortgang die Cyprus maakt in het onderhandelingstraject ondanks het feit dat het een verdeeld eiland is. In tegenstelling tot de eerder vragen van parlementariërs of Cyprus niet kort gehouden wordt, ziet Raimond juist een tegenovergesteld fenomeen.

Op 6 december 1999, nog geen week voor de top van Helsinki geeft Minister van Buitenlandse Zaken Hubert Védrine een persconferentie te Brussel, op de vraag of hij hoopt dat er snel een passend besluit aangaande Cyprus komt antwoordt hij:

“Je pense qu’il est raisonnable de penser qu’on peut arriver à une formulation qui maintienne l’intérêt et l’incitation à rechercher une solution au problème de la division de Chypre, sans reconnaître à qui conque un droit de veto sur les décisions. La décision appartient au Conseil en fin de compte. Je crois que l’on peut concilier ces différents éléments.”⁸⁷

We zien hier twee duidelijkere uitwerkingen van eerdere punten. Ten eerste bleek uit eerdere uitspraken dat de toetredingsonderhandelingen de zoektocht naar een oplossing niet mochten doen stoppen of tegenwerken. We zien hier duidelijk gesteld dat de EU positie de interesse en de motivatie voor het zoeken van een oplossing levend te houden. Een zeker ambiguïteit zou vereist zijn om de interesse van beide kanten in het conflict vast te houden. De Helsinki conclusie die uiteindelijk zou stellen dat het geen voorwaarde was maar wel meegenomen zou worden in een beslissing over het al dan niet toetreden zou die behoefte aan ambiguïteit kunnen weerspiegelen.

Hoe Frankrijk Helsinki zag

In haar communicatie over de Helsinki top naar zowel parlement als de pers maakt Frankrijk weinig gewag van Cyprus in het bijzonder. Op de eerste dag van de Helsinki top wordt Cyprus slechts genoemd in relatie tot Turkije en de uitbreiding als geheel.⁸⁸ Op het persmoment van 11 december echter, met de conclusies van

86 Jean-Bernard Raimond. *Rapport d'Information No. 1995 sur le processus d'élargissement de l'Union européenne à la veille du Conseil européen d'Helsinki*. (2 december 1999). <http://www.assemblee-nationale.fr/europe/rap-info/i1995.pdf>. (Laatst bezocht: 26-05-2011) 13.

87 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Conseil Affaires Générales Conférence de Presse du Ministre de Affaires Étrangères, M. Hubert Vedrine* (Brussel, 6 december 1999) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

88 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Conseil Européen Point de Presse du Ministre de Affaires Étrangères* (Helsinki, 10 december 1999) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

de raad bekend, wordt er een specifieke vraag gesteld over Cyprus en wel de relevante vraag of Frankrijk de positie aangaande Cyprus verandert heeft, het korte antwoord was:

“Quant à Chypre, tout ce qui a été clairement indiqué, c'est qu'aucun Etat candidat ne peut se prévaloir de sa candidature pour s'opposer à l'adhésion de Chypre à l'Union européenne. C'est cela que nous avons rappelé, et je dirai que c'est le bon sens.”⁸⁹

Het is een herhaling van het eerdere punt dat niemand buiten de EU een veto heeft. In principe richt zit dit dus tegen Turkije specifiek dan eerdere stellingname die het belangrijk acht dat beide partijen in het conflict gestimuleerd worden tot het vinden van een oplossing.

Bij de bespreking van de Helsinki Top met de parlementaire commissies voor Buitenlandse en Europese Zaken op 21 december, zegt de Franse Minister voor Europese Zaken iets over het Griekse aandeel in de Helsinki akkoorden:

“Ensuite, m'étant rendu moi-même à Istanbul et à Athènes quelques jours avant le Conseil européen, auquel j'ai ensuite participé de bout en bout, je veux souligner avec force que c'est la Grèce qui, avant Helsinki et à Helsinki même, a facilité les travaux du Conseil européen, en l'orientant vers la reconnaissance de la candidature turque et en fixant les conditions de ce rapprochement euro-turc, et notamment le recours à la Cour Internationale de Justice pour le règlement des différends territoriaux, et la levée du veto à l'adhésion de Chypre.”⁹⁰

De vraag hier is: de opheffing van welk veto over de toetreding van Cyprus? De persconferentie van 11 december stelt toch duidelijk dat een Turks veto niet bestaat. Blijkbaar heeft Griekenland echter wel actie ondernomen om de toetreding van Cyprus veilig stellen en houdt dit verband met de erkenning van Turkije als toetredingskandidaat. In deze interpretatie zou het idee van Vassiliou dat positieve stellingname ten opzichte van Turkse toetreding een belangrijke rol speelde bij het toelaten van Cyprus correct zijn. Interessant is dat hier de toelating van Cyprus wederom gekoppeld wordt aan de verbetering van Europese relaties met Turkije. Als men douane-unie vervangt door kandidaatstatus, lijkt er haast een replica te zijn ontstaan van de overeenkomst van maart 1995. Turkije komt nader tot de EU, Griekenland krijgt vooruitgang van de Cypriotische applicatie en de EU krijgt hopelijk betere verhoudingen met Turkije. Het klinkt haast als een pakketovereenkomst, hoewel slechts één bron die niet stelt wiens veto aangaande Cyprus wordt opgeheven misschien voorbarig is. Maar de bron is wel genoeg om aan te tonen dat de beslissende factor in de verbetering van de Cypriotische positie voor toetreding volgens Frankrijk te danken is aan de Griekse inzet binnen de Europese Unie. Maar daarmee is Cyprus nog niet binnen de Unie.

89 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Conseil Européen Conférence de Presse Conjointe du Président de la République, M. Jacques Chirac, et du Premier Ministre, M. Lionel Jospin* (Helsinki, 11 december 1999) <http://base-doc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

90 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Audition du Ministre Délégué Charge des Affaires Européennes, M. Pierre Moscovici, par la Commission des Affaires Étrangères et la Délégation pour l'Union européenne de l'Assemblée Nationale*. (Parijs, 21 december 1999) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

4. Na Helsinki

Frankrijk Kijkt naar Cyprus

Het was pas na de Europese Raad van Helsinki dat het Franse parlement rapporten over Cyprus begon te produceren. De reden waarom er rapporten over Cyprus waren echter duidelijk uit het eerste rapport waarin Cyprus de pagina's nog moet delen met Turkije en Litouwen. Turkije werd gezien als een problematische toetreding om meerder redenen maar Litouwen vooral vanwege de Kaliningrad enclave en de spanningen die de toetreding van Litouwen daardoor met Rusland veroorzaakte. Cyprus met zijn Cyprus Probleem paste dus goed in een rapport over de meest problematische applicaties. Het rapport bespreekt de situatie van Cyprus als bijzonder positief en noemt de verdeeldheid van het eiland "eigenlijk het enige probleem." Maar meer nog dan dat, het rapport wijst Turkije aan als de verantwoordelijke voor het uitblijven van een oplossing.⁹¹

Het rapport van het parlement stelt dat er drie mogelijke scenario's zijn voor hoe de situatie zich verder ontwikkelt.⁹² De eerste optie is dat er een oplossing gevonden wordt en dat Cyprus dus in zijn geheel toetreed. Dit wordt gezien als de beste optie voor alle betrokken partijen. De tweede optie is dat er geen oplossing komt en Cyprus niet mag toetreden tot de EU. Hoewel dit problemen met Turkije en de grenzen van de EU zou voorkomen, wordt niet waarschijnlijk geacht aangezien een oplossing voor het Cyprus Probleem niet als voorwaarde voor toetreding is gesteld:

"Ce n'est pas *a priori* l'orientation de l'Union européenne, qui ne fait pas du règlement de la division de l'île un préalable à l'adhésion de Chypre à l'Union."⁹³

De derde optie is dan dat er geen oplossing komt en Cyprus gewoon toetreed. Ondanks de problemen die dit zou geven is het rapport hier niet tegen om drie redenen:

"D'abord, le souhait de ne pas pénaliser la République de Chypre, qui est un des pays candidats les plus avancés et qui devrait d'ici 2004 satisfaire tous les critères d'adhésion. Ensuite, le désir de ne pas alourdir les souffrances de la grande majorité du peuple chypriote, qui n'est pas responsable de cette situation et a fait d'importants efforts pour se rapprocher juridiquement et économiquement des normes européennes. Enfin, la volonté de pousser la Turquie, qui est candidate à entrer dans l'Union, à accepter un compromis. Lorsque Chypre fera partie de l'Union européenne, celle-ci sera en effet d'autant mieux placée pour exiger d'Ankara, comme condition préalable à l'ouverture de négociations d'adhésion, la résolution du problème chypriote."⁹⁴

91 Alain Barrau, Pierre Brana en Maurice Ligot. No. 3684 – *Rapport d'Information déposé par la délégation de l'assemblée nationale pour l'Union européenne sur le Processus d'adhésion à l'Union européenne de Chypre, la Lituanie et la Turquie.* (27 maart 2003) 75.

92 Idem. 74-75.

93 Idem. 74. Nadruk in origineel.

94 Idem. 74-75.

Het eerste argument is duidelijk een gevolg van de Cypriotische inzet om de beste de klas te zijn, puur het feit dat ze de beste papieren hebben van alle kandidaat lidstaten is een argument om ze toe te laten. Het tweede argument komt voort uit het idee dat de Turkse zijde een oplossing blokkeert. Als men dan vanwege het uitblijven van een oplossing de Grieks Cyprioten buiten de EU gehouden zouden worden zou dat niet eerlijk zijn; ze kunnen er niks aan doen. Het derde argument laat ook zien dat Turkije de partij is die een oplossing blokkeert. Toetreding tot de EU zou een oplossing van het Cyprus Probleem naderbij kunnen brengen. Het zou specifiek Cyprus in staat stellen druk uit te oefenen op Turkije. In geval van het parlement is het duidelijk dat de goede indruk die de Republiek van Cyprus maakt en de negatieve indruk die Turkije maakt ten grondslag ligt aan de positie die een toetreding van een verdeeld Cyprus mogelijk maakt.

Ook de Franse Senaat laat een rapport opstellen aangaande Cyprus en haar vooruitzicht op toetreding, van de hand van Senator Louis Le Pensec verschijnt het rapport in mei 2001. In dit rapport is de conclusie bijzonder interessant om verschillende redenen. Ten eerste stelt het rapport dat Turkije de oplossing van het Cyprus Probleem tegenwerkt, maar dat het dit waarschijnlijk niet altijd zal blijven doen omdat:

“La crise économique turque actuelle milite ainsi pour un désengagement financier du budget de la « RTCN »⁹⁵. Le Conseil européen d’Helsinki, en décembre 1999, a accepté la candidature de la Turquie à l’Union européenne, mais l’engagement des négociations est conditionné par le respect des critères de Copenhague, dont on peut légitimement penser qu’ils incluent le règlement de la question politique chypriote.”⁹⁶

De Helsinki beslissing om Turkije te erkennen als kandidaat lidstaat wordt hier gezien als een positieve ontwikkeling voor de toekomst van het vredesproces, daarnaast worden de lasten van het ondersteunen van de TRNC in de ogen van Le Pensec de Turkse staat misschien te hoog. Overigens is Le Pensec niet van mening dat Turkije de Turks Cyprioten ondersteunt zonder eigenbelang, de reden die hij aandraagt voor de Turkse positie is omdat “l’île revêt une grande importance géostratégique.”⁹⁷ Het belangrijkste in deze conclusie van Le Pensec is dat het een positie verandering van Turkije is die een oplossing voor het Cyprus Probleem zou bewerkstelligen; de Grieks Cypriotische positie is klaarblijkelijk niet verantwoordelijk voor de uitblijvende oplossing.

Ook noemt het rapport iets dat tot dan toe niet aantoonbaar bij de Franse beslissing over Cyprus speelt:

“[...]**la Grèce soutient fermement la candidature chypriote** et ne devrait pas être en mesure de faire accepter à son opinion publique que Chypre n’entre pas dans l’Union en même temps que les premiers pays de l’Europe de l’Est.”⁹⁸

95 RTCN is de Franse afkorting voor *République Turque de Chypre du Nord*. Gelijk TRNC en de Turkse Republiek van Noord Cyprus.

96 Louis Le Pensec. *Rapport d’Information No. 342: au nom de la délégation du Sénat pour l’Union européenne sur la candidature à l’Union européenne* (29 mei 2001) 22.

97 Ibidem.

98 Ibidem. Nadruk in origineel.

Dit is de enige verwijzing in rapporten over Cyprus dat de Fransen zich bewust zijn van de problemen die Griekenland zou hebben als Cyprus niet en andere kandidaat lidstaten wel zouden toetreden. Müftüler-Baç en McLaren stellen dat deze Griekse dreiging een veto is, hoewel ook zij erkennen dat het probleem pas zou ontstaan bij ratificatie van het toetredingsverdrag in het Griekse parlement.⁹⁹ Ook dateert het rapport van Le Pensec van na de Raad van Helsinki, terwijl Müftüler-Baç en McLaren de invloed van het potentiële veto al op Helsinki laten toepassen. Hoewel Le Pensec niet specifiek een veto-mogelijkheid noemt kan desondanks gesteld worden dat de benoeming van Griekse onvrede indien Cyprus niet behandeld zou worden als de Oost-Europese landen, in een conclusie van een rapport als dit, aantoont dat het wel meegespeeld heeft in de Franse positie.

Ook opvallend is de manier waarop Le Pensec de Grieks Cypriotische houding tegenover toetreding beschrijft, hierover zegt het rapport:

“Un des éléments les plus marquants que votre rapporteur a pu noter lors de ses entretiens au sud est le consensus absolu de la classe politique et de la société chypriote en faveur de l’adhésion à l’Union européenne. Alors même que la situation économique de l’île ne profitera pas nécessairement de l’adhésion en raison des nouvelles contraintes que la législation communautaire fera peser sur elle, les Chypriotes grecs sont unanimes à considérer l’Union européenne comme leur avenir.”¹⁰⁰

Het Rapport van Le Pensec behandelt onder andere de financiële en transport sector van Cyprus. Zowel in de financiële sector waar Cyprus niet geringe belangen heeft in *offshore banking* als in de transport sector waar Cyprus één van de werelds grootste handelsvloten bezit, moest Cyprus aanpassingen maken die economisch negatief zouden uitpakken voor het eiland. Maar ondanks deze nadelen van Europese toetreding, zet Cyprus toch haar applicatie voort. Het is een bijzonder positieve weergave van de Grieks Cypriotische positie en in de nadruk op de eensgezindheid, met termen als 'consensus absolu' en 'unanimes', in zowel politiek als maatschappij doet het zelfs enigszins gechargeerd aan. Het zal dan ook niet verbazen dat Le Pensec de toetreding van Cyprus steunt.

Een andere reeks rapporten zijn weliswaar niet door de Fransen geproduceerd, maar hebben wel duidelijk hun invloed op de Franse rapporten zelf. Het gaat hierbij om de jaarlijkse rapporten van de Europese Commissie over de Cypriotische vorderingen. In zijn rapport voor de Senaat begint Louis Le Pensec zijn conclusie zelfs met het citeren van een deel van de conclusie van het Europese Commissie rapport van het jaar daarvoor. De Europese Commissie veranderde haar behandeling van het Cyprus Probleem in haar jaarlijkse voortgangsrapporten in 2001. In de rapporten van 1998, 1999 en 2000 begon de conclusie over de voortgang van Cyprus altijd met het feit dat het eiland nog steeds verdeeld. Daarop volgde dan immer een bijzonder summiere evaluatie van het conflict die erop gericht leek zo neutraal mogelijk te zijn. Het Rapport van 1999 stelde bijvoorbeeld dat hoewel er geen vooruitgang was geboekt er wel een

99 Meltem Müftüler-Baç en Lauren McLaren. “Enlargement Preferences and Policy-Making in the European Union: Impacts on Turkey”, *Journal of European Integration* (2003) 25(1) 17-30; 26-27.

100 Le Pensec, *Rapport d'Information No. 342*, 22-23. Nadruk in origineel.

afname van de spanning tussen beide partijen was waar te nemen toen Cyprus afzag van het in gebruik nemen van de S300 raketten.¹⁰¹ Opmerkelijk aangezien het waarschijnlijk die spanning had op doen lopen met het aanschaffen van diezelfde S300 raketten.

Vanaf 2001 noemen de conclusies van de rapporten de verdeelde status van het eiland echter compleet niet meer. Er zou van uit gegaan kunnen worden dat het na drie jaar op een rij niet meer relevant was om te noemen aangezien er weinig veranderde in de situatie. Maar van andere zaken die ook alle jaren hetzelfde waren bleef de Commissie melding maken, het Rapport van 2002 geeft hiervan het duidelijkste voorbeeld:

“The Commission has repeatedly concluded that Cyprus fulfils the political criteria. This was the conclusion of previous Regular Reports, and has been confirmed over the past year. Cyprus continues to fulfil the Copenhagen political criteria.”¹⁰²

Het is onduidelijk waarom de Commissie besloot de verdeelde status van het eiland niet meer in de conclusies te noemen, terwijl het andere gelijkblijvende factoren wel noemt en zich volledig bewust is van die herhaling. Het is echter niet te ontkennen dat het weglaten uit de algemene conclusie van het grootste probleem met de applicatie van Cyprus tot een algeheel positiever beeld zal leiden.

De Franse regering liet haar mening echter niet enkel van dit soort rapporten afhangen. Zoals eerder gesteld had Frankrijk geen speciale vertegenwoordiger in Cyprus zoals vele andere landen en internationale organisaties die hadden. Hierdoor had Frankrijk geen eigen bron die de positie van de Turks Cypriotische zijde kon beoordelen. Maar Frankrijk had wel de mogelijkheid de speciale vertegenwoordigers van andere landen raad te plegen. Het online archief van het Franse Ministerie van Buitenlandse Zaken dat een overzicht geeft van alle evenementen in de internationale politiek waar Frankrijk bij betrokken is, kan doorzocht worden op alle evenementen met betrekking tot Cyprus. Na Helsinki beginnen ook een reeks bezoeken met verschillende speciale vertegenwoordigers voor Cyprus.

Hoewel deze ontmoetingen met speciale vertegenwoordigers ook voor Helsinki toenam, neemt de diversiteit van de bezoeken na de Raad van Helsinki toe. Op 11 en 12 mei 2000 bezoekt David Hannay, de speciale vertegenwoordiger voor Cyprus van Groot-Brittannië, Frankrijk.¹⁰³ Op 27 november volgt een bezoek van Alvaro de Soto, op dat moment de speciale vertegenwoordiger van de Secretaris-Generaal van de VN Frankrijk.¹⁰⁴ Op 28 juni 2001 bezoekt ook de speciale vertegenwoordiger voor Cyprus van de Verenigde Staten, Thomas Weston, Frankrijk.¹⁰⁵ David Hannay bezoekt Frankrijk vervolgens opnieuw op 29 oktober van 2002.¹⁰⁶ De reden voor de grotere diversiteit van speciale vertegenwoordigers voor Cyprus die Frankrijk

101 Europese Commissie, *1999 regular report from the Commission on Cyprus's progress towards Accession*. (13 oktober 1999) 60.

102 Europese Commissie, *Regular Report on Cyprus's progress towards Accession*. (9 oktober 2002) 120.

103 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *FRANCE / GRANDE-BRETAGNE - CHYPRE - 11-12 mai 2000 - Paris - visite du représentant* <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

104 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *FRANCE / ONU - 27 novembre 2000 - Paris - visite de l'envoyé spécial du secrétaire* [sic] <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

105 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *FRANCE / ETATS-UNIS - 28 juin 2001 - Paris - visite du représentant spécial amér* [sic] <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

106 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *FRANCE / GRANDE-BRETAGNE - CHYPRE - Paris - 29 octobre 2002 - visite du représentant* [sic] <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

aandoen is niet direct duidelijk. Alleen de visie van de speciale vertegenwoordiger van de Secretaris-Generaal voor Cyprus, Alvaro de Soto, kan uit documenten opgemaakt worden.

Het Oordeel van de Verenigde Naties

In zijn rapport van 2003 legt de Secretaris-Generaal van de NAVO het uitblijven van een oplossing ook aan de voeten van de Turkse zijde. De Fransen ontvingen via hun zetel in de VN veiligheidsraad regelmatig mondelinge rapporten over de gang van zaken. Hoewel het rapport zijn pijlen vooral richt op de TRNC leider Denktash, wordt ook Turkije op subtielere wijze gebrek aan medewerking verweten. Punt 141 van het rapport stelt:

“141. The role of Greece and Turkey both as guarantors and as motherlands is crucial to reaching a settlement, for both legal and political reasons. I am pleased to have counted on the strong support of Greece throughout my effort.”¹⁰⁷

De implicatie is hier natuurlijk dat de steun van Turkije niet aanwezig was. Naast de negatieve rol van Turkije zijn er echter ook positieve woorden voor de Grieks Cypriotische zijde:

“In the direct talks, however, Mr. Clerides sought to find ways to address the interests and concerns of the Turkish Cypriot side if, in exchange, the Turkish Cypriot side would satisfy the basic aims of the Greek Cypriots. While there were points on which he was not prepared to compromise, Mr. Clerides showed a willingness to seek out ways to circumvent ideological barriers and solve problems in a practical way. [...] Throughout the process, Mr. Clerides showed a capacity to accept that his side bore its share of responsibility for the bitter experiences of the past.”¹⁰⁸

Opvallend is wel dat het rapport ook stelt dat de voortschrijdende toetreding van de Republiek van Cyprus geen positieve invloed had op de bereidwilligheid van de TRNC om te onderhandelen, integendeel. Volgens het rapport:

“Both the Turkish Cypriot leadership and many Turkish interlocutors were and remain convinced, however, that having been accepted by the international community as the government of Cyprus, and with accession to the European Union seemingly guaranteed, the Greek Cypriots had no serious interest in reaching a settlement with the Turkish Cypriots.”¹⁰⁹

Het rapport maakt echter niet duidelijk vanaf wanneer de Turkse zijde de Cypriotische toetreding tot de EU als gegarandeerd ziet. Het rapport dateert uit 2003 maar behandelt de periode van 1999 tot 2003, waardoor

107 United Nations Security Council. *S/2003/398: Report of the Secretary-General on his Mission of Good Offices in Cyprus*. (1 april 2003) 31.

108 Idem. 30.

109 Ibidem.

meerder momenten en dus EU beslissingen dit idee teweeg kunnen hebben gebracht.

Uiteindelijk zou de Franse regering een beslissing moeten nemen welke positie ze aan zou nemen bij de volgende top over uitbreiding in 2002 te Kopenhagen. Het parlement en de Senaat zagen geen onoverkoombare problemen bij het toetreden van een verdeeld Cyprus. Hun argumentatie dat Turkije een oplossing blokkeerde terwijl de Griekse zijde probeerde een oplossing te accommoderen werd ondersteund door de VN. Maar de Franse positie was tot dan toe deels bepaald door de wens om ervoor te zorgen dat de EU goede betrekkingen kon onderhouden met Turkije. Het was niet waarschijnlijk dat het toelaten van een verdeeld Cyprus tot de EU goed ontvangen zou worden in Turkije.

De beslissing in Kopenhagen 2002

Voorafgaand aan Kopenhagen deed de Franse regering weinig uitspraken over welke positie ze innam ten opzichte van de Cyprische toetreding. Op 26 november van 2002, slechts enkele weken voor de Raad van Kopenhagen stelde een journalist stelt de directe vraag wat de Franse positie aangaande Cyprus is en wat er nog op tafel ligt als onderdeel van de discussie. Het antwoord is bijzonder ontwijkend. De woordvoerder vertelt over de Franse tevredenheid met de verlenging van het mandaat van de troepen op Cyprus. Dit mandaat is tegen die tijd al bijna vijftig jaar elke zes maanden verlengt. De vervolgvraag is of Frankrijk denkt dat er een oplossing van het Cyprus Probleem komt en of Cyprus tot de EU zal toetreden. Het antwoord blijft even afwijkend: Frankrijk heeft vertrouwen in de Verenigde Naties die het probleem probeert op te lossen, de toetreding van Cyprus wordt gekenmerkt als een zaak van de vijftien Europese lidstaten en niet van Frankrijk.¹¹⁰

In de maanden daarvoor had het parlement al even weinig succes gehad met het verkrijgen van een standpunt. Parlements lid Chantal Robin-Rodrigo stelt de vraag of de EU nu eindelijk eens haar invloed op Turkije inzet zodat Turkije haar invloed op de TRNC gebruikt om een oplossing voor het Cyprus Probleem te bewerkstelligen. Robin-Rodrigo zegt dat de EU op dit punt gekenmerkt wordt door “immobilisme” en “couardise politique”, iets wat ook opgaat voor Frankrijk aangezien die zijn goede positie in de Unie ook niet gebruikt heeft voor het bewerkstelligen van EU actie. De vraag bevestigt wel de blijvende aard van de de visie in het parlement dat Turkije het probleem is. Het antwoord zal Robin-Rodrigo echter niet milder gestemd hebben wat betreft de politieke lafheid die ze waarnam. Naast het aanhalen van de Helsinki Conclusies dat alle factoren zullen meewegen en een oplossing van het probleem geen voorwaarde to toetreding is, stelt het antwoord van de regering ook:

“En ce qui concerne le règlement de la question chypriote, la France encourage les chefs des deux communautés à rechercher rapidement un règlement politique global, juste et durable. Elle souhaite que la Turquie participe activement à la recherche de cette solution, en usant de son influence auprès du chef de la communauté des Chypriotes turcs.”¹¹¹

110 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Point de Presse – Déclarations du Porte-Parole* (Parijs, 26 november 2002) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

111 Assemblée Nationale, *Question No: 1867 de Mme. Robin-Rodrigo Chantal* (26 augustus 2002/ 21 oktober 2002) <http://questions.assemblee-nationale.fr/q12/12-1867QE.htm> (Laatst bezocht 12-06-2011).

Het “hopen op” is niet een teken dat Frankrijk of de EU actie zal ondernemen, terwijl het aanmoedigen van beide leiders niet duidt op actie gericht op het aanpakken van Turkije in het specifiek.

Uiteindelijk zou de tweede versie van het Annan plan voor een oplossing parallel aan de Europese Raad te Kopenhagen besproken worden. Er zijn hier twee versies van hoe de bijeenkomsten verliepen. De eerste wordt gegeven door onder andere Frank Hoffmeister. Volgens deze relatief simpele versie ziet het er vanaf het begin af aan al niet goed uit voor Annan plan. De Turks Cypriotische leider Rauf Denktaş was zelf niet aanwezig en zijn plaatsvervanger Ertugruloglu kreeg van hem pas een bevoegdheid ook daadwerkelijk iets te tekenen na Turkse bemiddeling. De Turks Cypriotische zijde weigerde echter te tekenen en de Grieks Cypriotische zijde gaf aan te tekenen wanneer de Turkse zijde dit zou doen. Turkije had druk kunnen uitoefenen om te tekenen maar deed dit niet omdat het teleurgesteld was door het besluit dat Turkije pas na een rapport van de Europese commissie in 2004 aan toetredingsonderhandelingen kon beginnen.¹¹²

Peter Ludlow geeft echter een ander beeld van de onderhandelingen. Hij toont met overtuigende verwijzingen aan dat wat betreft het Cyprus probleem er twee conclusies waren opgesteld voor zowel de situatie wanneer er een overeenkomst was als de situatie waarin die er niet was. Beide waren ruim van tevoren al opgesteld wat simpelweg laat zien dat de beslissing over Cyprische toetreding al vastlag voor de Raad van Kopenhagen begonnen was. Aanwezig op de top waren naast beide Cypriotische leiders ook Alvaro de Soto en de Britse en Amerikaanse speciale vertegenwoordigers voor Cyprus: David Hannay en Thomas Weston. De conclusies aangaande Cyprus in het geval van een oplossing waren zo geformuleerd dat ze bijzonder aantrekkelijk waren voor de TRNC, de EU werkte met de VN mee aan het naderbij brengen van een oplossing.¹¹³ Het was wederom de Turkse zijde die gezien werd als de partij die over de streep getrokken moest worden. De bezoeken van de speciale vertegenwoordigers aan Frankrijk waren waarschijnlijk bedoeld om Frankrijk deel te laten nemen aan deze oplossing. Precies zoals de persberichten stelden; Frankrijk steunde de VN in haar zoektocht naar een oplossing.

Aan het eind van de Europese Raad te Kopenhagen stelt de Franse president Jacques Chirac:

“Ce n'est pas une bonne situation, vous avez raison de le souligner. Nous souhaitons vivement que ce problème puisse être résolu et que l'entrée de Chypre coïncide avec la réunion de Chypre. Et, dans cet esprit, nous avons beaucoup soutenu, les autres aussi d'ailleurs dans l'Union européenne, l'initiative et les propositions faites par le Secrétaire général de l'ONU et son représentant. Cela n'a pas marché. L'accord n'a pas pu se faire. Alors, pour autant, nous ne désespérons pas. Conformément à nos engagements antérieurs, nous avons donc décidé que, néanmoins, c'était une décision antérieure, Chypre pourrait entrer. Mais ce n'est pas une solution idéale. Et, donc, nous continuons sur la voie d'un soutien sans réserve à l'initiative de l'ONU. J'espère que, compte tenu de la situation nouvelle créée par l'accord avec la Turquie, j'espère qu'on devrait pouvoir arriver à la réunification souhaitable et nécessaire de Chypre dans des délais acceptables.”¹¹⁴

112 Hoffmeister, *Legal Aspects of the Cyprus Problem*, 122-123.

113 Peter Ludlow, *The Making of the New Europe*, 307-309.

114 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Conseil Européen Conférence de Presse du Président de la République, M. Jacques Chirac, à l'issue du conseil* (Kopenhagen, 13 december 2002) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Frankrijk zag een oplossing als niet mogelijk op dit moment, maar blijft hoop houden op een oplossing in de toekomst. Vast wordt gehouden aan het idee dat verbeterde en nauwere relaties met Turkije hieraan zullen bijdragen. Ook wordt toegegeven dat de beslissing van Cyprische toetreding al ruim voor Kopenhagen genomen was. De reden waarom dit niet expliciet werd gezegd wanneer gevraagd blijft gissen, maar diende waarschijnlijk om beide partijen om de tafel te houden. De Franse positie kan verklaard worden vanuit het feit dat Cyprus voldeed aan alle eisen voor toetreding; het was enkel het voortduren van het Cyprus Probleem dat roet in het eten kon gooien. De Cypriotische houding vóór een oplossing stak mooi af tegen de Turkse afwijzende houding en alle organisaties en nationale politieke organen ondersteunden het idee dat de Republiek van Cyprus geen blaam trof. Hoewel Frankrijk tegen de toetreding van een verdeeld eiland bleef, kon het weinig anders doen dan dit toch laten plaatsvinden. De perceptie was dat de Republiek van Cyprus had meegewerkt aan het vinden van een oplossing; het was de schuld van de Turkse zijde dat die oplossing achterwege bleef.

Conclusie

Voorafgaand aan de Europese Raad van Helsinki in 1999 moest Frankrijk een nieuwe manier vinden om haar doel van goede relaties met Turkije op de lange termijn te behalen. De pakketovereenkomst die Frankrijk tijdens zijn Presidentschap van de Europese Unie in begin 1995 had weten te bewerkstelligen was uiteengevallen. Frankrijk en andere EU lidstaten hadden niet de goede relaties met Turkije gekregen die ze beoogden, maar wel het startschot gegeven voor het toetredingsproces van een eiland dat was verdeeld door een groot probleem. Frankrijk zat, en niet als enige, niet te wachten op de problemen die de Cypriotische toetreding met zich mee zou brengen. Doordat Griekenland het onmogelijk maakte om de onderhandelingen met Cyprus te stoppen of speciale voorwaarden te accepteren was het welhaast onmogelijk dit proces stop te zetten. Frankrijk zou uiteindelijk, net als de rest van de Europese Unie, meewerken aan de pogingen van de Verenigde Naties om een oplossing voor het Cyprus Probleem te bewerkstelligen.

Frankrijk was al vanaf begin af aan van mening dat een goede en nauwere relatie met Turkije zou bijdragen aan de oplossing van het Cyprus probleem. De pakketovereenkomst uit 1995 veronderstelde dat de goede relaties met Turkije die daaruit zouden voortvloeien het Cyprus Probleem zouden helpen oplossen. Turkije onttrok zich hier echter aan en de verhoudingen tussen de EU en Turkije verslechterde. Vooral Griekenland droeg bij aan deze verslechtering van de verhoudingen; de Grieken voelden zich belazerd met het uiteenvallen van de pakketovereenkomst. Desondanks waren het de Grieken die volgens de Fransen de vorderingen bij de Europese Raad van Helsinki mogelijk maakten.

De Grieken hielden in Helsinki de erkenning van Turkije als een kandidaat lidstaat niet tegen en stelden een plan op voor verbetering van de verhoudingen tussen de EU en Turkije. Tegelijkertijd wist Griekenland volgens de Fransen een niet nader omschreven veto op de toetreding van Cyprus op te heffen. Dit scenario lijkt verdacht veel op de pakketovereenkomst van 1995, maar werd niet als een pakketovereenkomst gepresenteerd. Dit kan misschien deels verklaard worden vanuit de reden die Christopher Brewin toeschrijft als reden voor de Turken de overeenkomst uit 1995 te ontkennen. Volgens Brewin was de pakketovereenkomst zoals hij door de EU lidstaten aan de media gepresenteerd werd gewoonweg niet aan het Turkse publiek te verkopen. Door die verbinding weg te laten zou Turkije de overeenkomst beter hebben kunnen accepteren. Dit kan ondersteund worden door het feit dat Turkije na Helsinki de voortschrijdende Cypriotische applicatie niet zo veroordeelde als het deed na de pakketovereenkomst van 1995.

Na de Europese Raad van Helsinki kijkt Frankrijk, samen en met behulp van vele andere landen en organisaties, naar de situatie in Cyprus. Wat door iedereen gezien werd, behalve misschien Turkije en de TRNC, was dat de Grieks Cyprioten bijzonder geschikt waren voor toetreding tot de EU op het Cyprus Probleem na. Ook werd de uitblijvende oplossing van het Cyprus Probleem volgens alle rapporten tegengehouden door toedoen van de onwil van de TRNC en de onwil van Turkije de TRNC onder druk te zetten. Door dit beeld ontstond het idee dat het oneerlijk zou zijn om het voortbestaan van het Cyprus Probleem de Republiek van Cyprus aan te rekenen, alsmede het idee dat als dit wel gebeurde een land buiten de EU, Turkije, een de facto veto over interne internationale gelegenheden zou hebben. Dit zou ook een

heikel punt voor Frankrijk zijn. Frankrijk was extra gevoelig was voor het idee van invloed op de EU van buitenaf. Het was tenslotte de Franse president Chirac aan wie wordt toegeschreven ooit te hebben gezegd, over de Amerikaanse houding ten opzichte van de EU, dat de EU ook niet aan Mexico het aanbod doet om toe te treden tot de Verenigde Staten.¹¹⁵

Frankrijk koos ervoor zich te in te zetten voor het bewerkstelligen van een oplossing. De Verenigde Naties werden ondersteund en er vond overleg plaats met de verschillende speciale vertegenwoordigers die hierbij betrokken waren. Hoewel de mogelijke uitkomsten van de onderhandelingen onder leiding van de Verenigde Naties al besproken waren en in beide gevallen Cyprus zou toetreden, werd dit pas officieel bevestigd op de Europese Raad van Kopenhagen. Tot die tijd toonde Frankrijk een ander gezicht en hield ze zich neutraal aangaande toetreding van Cyprus tot de EU. Parallel aan deze raad vond er een onderhandelingsronde plaats die tot een ondertekening van beide kanten zou moeten leiden. De TRNC weigerde simpelweg en Turkije deed weinig om hier iets aan te veranderen. De Turks Cypriotische negatieve houding en de Grieks Cypriotische positieve houding staken schril tegen elkaar af en bevestigde de rapporten over de situatie in Helsinki. Frankrijk kon gezien de wijde steun binnenlands als in de internationale gemeenschap weinig anders doen dan instemmen met de toetreding van een verdeeld Cyprus. Hoewel Frankrijk bleef hopen dat voor de daadwerkelijke toetreding in 2004 er alsnog een oplossing voor het Cyprus Probleem zou komen.

Aan het begin van dit onderzoek is de volgende vraag gesteld:

In hoeverre zijn de acties en standpunten van Cyprus, Griekenland en Turkije van invloed geweest op de Franse positieverandering ten aanzien van het toelaten tot de Europese Unie van een verdeeld Cyprus?

Het antwoord hierop is dat voor het wegnemen van een oplossing voor het Cyprus Probleem als toetredingsvoorwaarde de acties van Griekenland door de Fransen gezien worden als centraal. Griekenland zette zich ook in om andere voorwaarden te voorkomen en slaagde erin de veranderende fases van toetreding waarin Cyprus zich bevond gezien te krijgen als bijdragend aan de oplossing van het Cyprus Probleem. Na de Europese Raad in Helsinki in 1999 komt Griekenland meer op de achtergrond, hoewel Frankrijk zich bewust blijft van de mogelijkheid dat het Griekse Parlement een uitbreidingsverdrag zonder Cyprus niet zal ratificeren.

In plaats daarvan is het de houding van de Republiek van Cyprus ten opzichte van toetreding tot de Europese Unie, waarbij ze zich voordoet als 'de beste leerling' in de klas, die ervoor zorgt dat het Cyprus Probleem gezien wordt als het enige dat een Cypriotische toetreding tot de Europese Unie in de weg staat. De TRNC en Turkije zorgen ervoor dat het uitblijven van een oplossing gezien wordt als een gevolg van hun onwelwillendheid. De acties van Turkije en de TRNC en de Republiek van Cyprus spelen na de top van Helsinki een belangrijke rol als in 2002 op de Europese Raad in Kopenhagen 'met in achtneming van alle factoren' bekend gemaakt wordt dat Cyprus verdeeld kan toetreden.

115 Charles Grant, *Tien Gouden Regels voor Turkije en de EU* http://vorige.nrc.nl/dossiers/uitbreiding_eu/opinie/article1629905.ece/Tien_gouden_regels_voor_Turkije_en_de_EU. (Laatst bezocht: 18-06-2011).

Epiloog

Frankrijk had in december 2002 te Kopenhagen de hoop uitgesproken dat beide partijen in het Cyprus Probleem zich bleven inzetten voor een oplossing het Cyprus Probleem voor de Toetreding van Cyprus op 1 mei 2004. Aanvankelijk misschien schrille hoop, maar onder intense druk van een grote groep landen en internationale organisaties werd door beide partijen ingestemd met een referendum onder de Cyprioten voor wat inmiddels het vijfde Annan plan was geworden. Op 31 maart begonnen aan Turkse en Griekse zijde de campagnes voor het referendum dat uiteindelijk op 24 april, amper een week voor de Cypriotische toetreding tot de EU, zou plaatsvinden.

Aan Turkse zijde was Turkije voor het plan, het plan behartigde de Turkse belangen en was in hun voordeel aldus premier Erdogan. De president van de TRNC, Rauf Denktaş, sprak zich echter uit tegen het plan. Zijn zoon, leider van de grootste Turks Cypriotische politieke partij hield zich neutraal maar zou persoonlijk tegen stemmen. De premier van de TRNC, Mehmet Ali Talat, sprak zich echter in sterke termen uit voor het plan. De Griekse zijde was eveneens verdeeld. President van de Republiek van Cyprus Papadopoulos sprak zich uit tegen het plan; het plan zou enkel gewijzigd zijn om Turkse belangen te behartigen terwijl de Griekse belangen niet in het plan werden vertegenwoordigd. Hij was bang dat de manier waarop internationale representatie geregeld was er toe zou leiden dat Cyprus niet in staat was een eenduidige stem te laten in de internationale wereld en in het specifiek de Europese Unie. Als lid van de Europese Unie betoogde hij, zou de Republiek van Cyprus er een veel beter akkoord uit kunnen slepen. AKEL, de links politieke partij voortkomend uit de arbeidersbewegingen ten tijde van de strijd tegen het Britse regime was ook tegen. Opvallend aangezien AKEL altijd de meest verzoenende houding had aangenomen. Griekenland en de politieke partijen van voormalige Republiek van Cyprus presidenten Clerides en Vassiliou spraken zich echter uit voor het plan.¹¹⁶

Het was kortom niet duidelijk wat het resultaat zou zijn. In 2002 bestond het beeld dat de Grieks Cyprioten vóór een oplossing waren en de Turks Cyprioten tegen het plan. Maar van die eenzijdige posities op politiek niveau, was onder de bevolking in 2004 weinig te bespeuren. De Griekse zijde was vooral bang voor haar veiligheid en was van mening dat er te weinig garanties waren dat de Turkse zijde zich aan de afspraken zou houden.¹¹⁷ In een poging de Grieken van hun veiligheid te garanderen probeerden Groot-Brittannië en de Verenigde Staten om in de VN veiligheidsraad een resolutie te krijgen die stelde dat ook na de hereniging van het eiland de VN de veiligheid van beide partijen zou garanderen. Dit werd echter tegengehouden door een onverwachte gebeurtenis: het eerste Russische veto-gebruik in de Veiligheidsraad in tien jaar. De Russen stelden dat het plan werd opgedrongen aan de bewoners van Cyprus en dat het hun vrije wil en zelfbeschikking beperkte.¹¹⁸

De uitslag beloog de percepties waarmee Cyprus in 2002 nog Europa werd binnengehaald: 76 procent van de Grieks Cyprioten stemde tegen het plan, bijna 65 procent van de Turks Cyprioten stemden

116 Hoffman, *Legal Aspects of the Cyprus Problem*, 180-181.

117 Idem, 180.

118 Viola Drath, "The Cyprus Referendum: An Island Divided by Mutual Distrust" in: *American Foreign Policy Interests* (2010) 26 (4) 341-352; 342.

voor het plan.¹¹⁹ De acties die volgen worden verschillend geïnterpreteerd. Viola Drath stelt dat internationale actoren, niet in het minst de EU de TRNC vanaf dat moment een stuk positiever gezind waren.¹²⁰ Meltem Müftüler-Baç stelt echter dat het de Republiek van Cyprus die beloond werd voor haar afwijzing met het EU lidmaatschap.¹²¹

Het is Müftüler-Baç die hier de feiten verkeerd heeft. Het verdrag voor de EU uitbreiding op 1 mei 2004 met Cyprus was door de laatste landen, Griekenland en Luxemburg, geratificeerd op 10 februari 2004; ruim voor het referendum en de uitslagen bekend waren.¹²² De Republiek van Cyprus had haar 'beloning' al ruim van tevoren binnen en werd zeker niet door de EU beloond voor haar afwijzing. De Republiek van Cyprus had haar doel om toe te treden tot de Europese Unie behaald en het was niet langer nodig zich voor te doen als het 'braafste jongetje in de klas'; de Republiek van Cyprus toonde nu een heel ander gezicht. De Franse reactie op het nieuws was gelaten en riep ook op tot het verbeteren van de situatie van de Turks Cyprioten:

“La France prend acte des résultats des référendums qui se sont tenus hier à Chypre et qui ont abouti au rejet du plan de réunification de cette île par l'une des parties. Elle regrette ce résultat qui ne permet pas l'entrée dans l'Union européenne d'une île de Chypre réunifiée à laquelle elle a toujours été favorable.

La France renouvelle son soutien aux efforts entrepris par le Secrétaire général des Nations unies. Elle souhaite que M. Kofi Annan poursuive sa mission de bons offices pour parvenir à un règlement du problème chypriote.

L'adhésion de Chypre, le 1er mai prochain, à l'Union européenne ne prendra sa pleine signification qu'une fois les deux communautés réconciliées. Dans ce contexte, la France souhaite que la Commission, conformément aux conclusions du Conseil européen de Copenhague de décembre 2002, propose des mesures propres à promouvoir le développement économique de la partie nord de l'île et à la rapprocher de l'Union.”¹²³

Ondertussen hoopt Frankrijk, nog steeds, op een oplossing voor het probleem dat nu ook het probleem van Frankrijk is.

119 Idem, 343-344.

120 Idem, 344-345.

121 Meltem Müftüler-Baç “The European Union’s Accession Negotiations with Turkey from a Foreign Policy Perspective” In: *Journal of European Integration* (2008) 30(1) 63-78; 73.

122 European Navigator, *Ratifications of the Treaty of Accession to the European Union (2003–2004)*

http://www.ena.lu/ratifications_treaty_accession_european_union_20032004-022100446.html (Laatst bezocht: 18 juni 2011)

123 Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Point de Presse* (Parijs, 26 april 2004) <http://basedoc.diplomatie.-gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Bibliografie

Bronnen

Assemblée Nationale, *Question No: 6336 de M. Yamgnane Kofi*. (17 november 1997 / 29 december 1997)
<http://questions.assemblee-nationale.fr/q11/11-6336QE.htm> (laatst bezocht 26-05-2011).

Assemblée Nationale, *Question No: 577 de M. Paillé Dominique*. (25 januari 1999 / 27 januari 1999)
<http://questions.assemblee-nationale.fr/q11/11-577QOSD.htm> (laatst bezocht 26-05-2011).

Assemblée Nationale, *Question No: 23369 de M. Blum Roland*. (28 december 1998 / 15 maart 1999)
<http://questions.assemblee-nationale.fr/q11/11-23369QE.htm> (laatst bezocht 26-05-2011).

Assemblée Nationale, *Question No: 1867 de Mme. Robin-Rodrigo Chantal* (26 augustus 2002/ 21 oktober 2002
<http://questions.assemblee-nationale.fr/q12/12-1867QE.htm> (Laatst bezocht 12-06-2011).

Barrau, Alain, Pierre Brana en Maurice Ligot. *No. 3684 – Rapport d'Information déposé par la délégation de l'assemblée nationale pour l'Union européenne sur le processus d'adhésion à l'Union européenne de Chypre, la Lituanie et la Turquie*. (27 maart 2003).

Europese Commissie, *Commission Opinion on the Application by the Republic of Cyprus for Membership – Extracts*. (30 juni 1993)
http://ec.europa.eu/enlargement/archives/enlargement_process/past_enlargements/eu10/op_06_93_en.htm
(laatst bezocht: 27-05-2011)

European Navigator, *Ratifications of the Treaty of Accession to the European Union (2003–2004)*
http://www.ena.lu/ratifications_treaty_accession_european_union_20032004-022100446.html (Laatst bezocht: 18 juni 2011)

Europese Commissie, *Regular Report from the Commission on Cyprus's progress towards Accession*. (November 1998).

Europese Commissie, *1999 Regular Report from the Commission on Cyprus's progress towards Accession*. (13 oktober 1999).

Europese Commissie, *2000 Regular Report from the Commission on Cyprus's progress towards Accession*. (8 november 2000).

Europese Commissie, *Regular Report on Cyprus's progress towards Accession*. (13 november 2001).

Europese Commissie, *Regular Report on Cyprus's progress towards Accession*. (9 oktober 2002).

Europese Commissie, *Comprehensive Monitoring Report on Cyprus's Preparations for Membership*. (5 November 2003).

Europese Raad Helsinki, *Conclusies van het Voorzitterschap 10 en 11 december 1999* (Helsinki 1999).

Europese Raad Kopenhagen, *Conclusies van het Voorzitterschap 12 en 13 december 2002*. (Kopenhagen 2002).

Europese Raad Luxemburg, *12 and 13 december Presidency Conclusions*. (Luxemburg 1997).

Grant, Charles. *Tien Gouden Regels voor Turkije en de EU* http://vorige.nrc.nl/dossiers/uitbreiding_eu/opinie/article1629905.ece/Tien_gouden_regels_voor_Turkije_en_de_EU. (Laatst bezocht: 18-06-2011).

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *UNION EUROPEENNE / TURQUIE / GRECE / CHYPRE - UNION DOUANIÈRE - 2-14 février 199* [sic] <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Point de Presse du 2 Mars 1995 Déclarations fur Porte Parole*. (Parijs, 2 maart 1995) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Turquie – Union Européenne – intervention du Ministre des Affaires Etrangères, M. Alain Juppe au titre de la Prsidence du Conseil de l'Union européenne*. (Brussel, 6 maart 1995) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Conseil d'Association Turquie – Union européenne – Conference de Presse Conjointe du Ministre des Affaires Etrangères, M. Alain Juppe et du Ministre Turc des Affaires Etrangères, M. Murat Karayalcin – propos du Ministre*. (Brussel, 6 maart 1995) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Conseil Affaires Generales – Conference de Presse du Ministre des Affaires Etrangères, M. Alain Juppe au nom de la Prsidence de l'Union européenne*. (Brussel, 6 maart 1995) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Prsidence Francaise de l'Union Européenne – Conference de Presse du Ministre des Affaires Etrangères, M. Alain Juppe et du Ministre Delegue aux Affaires européennes, M. Alain Lamassoure* (Parijs, 7 maart 1995) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl->

php/cadcgp.php

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Point du Presse du 7 mars 1995 Déclarations de Porte-Parole* (Parijs, 7 maart 1995) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Declaration du Ministre Delegue aux Affaires Europeennes, M. Alain Lamassoure, au titre de la Presidence du Conseil Europeen, devant le Parlement europeen, sur les relations avec la Turquie* (Strasbourg, 14 maart 1995) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Point de Presse du 23 Fevrier 1996*. (Parijs, 23 februari 1996) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affairs Étrangères et Européennes, *FRANCE / CHYPRE - ONU - 10 juillet 1996 - Paris - visite du nouveau représentant* <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affairs Étrangères et Européennes, *FRANCE / ONU - CHYPRE - 6 juin 1997 - Paris - visite du représentant spécial du* <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affairs Étrangères et Européennes, *FRANCE / CHYPRE - ONU - 27 novembre 1997 - Paris - visite du représentant spécia* [sic] <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affairs Étrangères et Européennes, *Point de Presse Conjoint du Ministre des Affaires Etrangères, M. Hubert Vedrine, et du ministre Chypriote des Affaires Etrangères, M. Ioannis Cassoulidis – propos du ministre francais-* (Parijs, 12 mei 1998) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affairs Étrangères et Européennes, *Elargissement – Chypre – attitude de la France reponse du ministre du ministre des Affairs Etrangères, M. Hubert Vedrine, a une Question ecrite a l'assemblee nationale* (Parijs, 15 maart 1999) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affairs Étrangères et Européennes, *Conseil Affaires Generales Conference de Presse du Ministre de Affairs Etrangere, M. Hubert Vedrine* (Brussel, 6 december 1999) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affairs Étrangères et Européennes, *Conseil Europeen Point de Presse du Ministre des Affairs Etrangères* (Helsinki, 10 december 1999) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affairs Étrangères et Européennes, *Conseil Europeen Conference de Presse Conjointe du President de la Republique, M. Jacques Chirac, et du Premier Ministre, M. Lionel Jospin* (Helsinki, 11

december 1999) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Audition du Ministre Délégué Charge des Affaires Européennes, M. Pierre Moscovici, par la Commission des Affaires Etrangères et la Délégation pour l'Union Européenne de l'Assemblée Nationale* (Parijs, 21 december 1999)

<http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *FRANCE / GRANDE-BRETAGNE - CHYPRE - 11-12 mai 2000 - Paris - visite du représentant* <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *FRANCE / ONU - 27 novembre 2000 - Paris - visite de l'envoyé spécial du secrétai* [sic] <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Le Pensec, Louis. *Rapport d'Information No. 342: au nom de la délégation du Sénat pour l'Union européenne sur la candidature de Chypre à l'Union européenne* (29 mei 2001).

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *FRANCE / ETATS-UNIS - 28 juin 2001 - Paris - visite du représentant spécial amér* [sic] <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *FRANCE / GRANDE-BRETAGNE - CHYPRE - Paris - 29 octobre 2002 - visite du représen* [sic] <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Point de Presse – Déclarations du Porte-Parole* (Parijs, 26 november 2002) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Conseil Européen Conférence de Presse du Président de la République, M. Jacques Chirac, à l'issue du conseil* (Kopenhagen, 13 december 2002) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, *Point de Presse* (Parijs, 26 april 2004) <http://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/cadcgp.php>

Raimond, Jean-Bernard. *Rapport d'Information No. 1995 sur le processus d'élargissement de l'Union européenne à la veille du Conseil européen d'Helsinki* (2 december 1999). <http://www.assemblee-nationale.fr/europe/rap-info/i1995.pdf>

United Nations Security Council. *S/2003/398: Report of the Secretary-General on his mission of Good Offices in Cyprus*. (1 april 2003).

Literatuur

Anderson, Perry. *The New Old World* (Londen 2009).

Brewin, Christopher. *The European Union and Cyprus* (Huntingdon 2000).

Cremona, Marise (ed.). *The Enlargement of the European Union* (Oxford 2003).

Drath, Viola. "The Cyprus Referendum: an Island Divided by Mutual Distrust" *American Foreign Policy Interests* (2010) 26(4) 341-352.

Holland, Richard. *Britain and the Revolt in Cyprus 1954-1959* (Oxford 1998).

Hoffmeister, Frank. *Legal Aspects of the Cyprus Problem* (Leiden 2006).

Ludlow, Peter. *The making of the new Europe: the European Councils in Brussels and Copenhagen 2002*. (Brussel 2004).

Müftüler-Baç, Meltem en Lauren McLaren. 'Enlargement Preferences and Policy-Making in the European Union: Impacts on TURKEY', In: *Journal of European Integration* (2003) 25(1) 17-30.

Müftüler-Baç, Meltem. 'The European Union's Accession Negotiations with Turkey from a Foreign Policy Perspective' In: *Journal of European Integration* (2008) 30(1) 63-78.

Nugent, Neill. "EU Enlargement and 'the Cyprus Problem'" *Journal of Common Market Studies* (2000) 38(1) 131-150.

Smith, Karen E. "The Evolution and Application of EU Membership Conditionality." In: Cremona, Marise (ed.). *The Enlargement of the European Union* (Oxford 2003) 105-139; 131.

UNFICYP, *About UNFICYP*, http://www.unficyp.org/nqcontent.cfm?a_id=778&tt=graphic&lang=11. (Laatst bezocht: 08-06-2011)

Vassiliou, George (ed.). *The Accession Story: the EU from fifteen to twenty-five countries* (Oxford 2006).